

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ VE TÜRK ANAYASA MAHKEMESİ'NİN BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNE YAKLAŞIMI

THE APPROACH OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AND THE TURKISH CONSTITUTIONAL COURT TO FREEDOM OF PRESS

Peri URAN*

Özet: Bu çalışmada öncelikle ifade ve basın özgürlüğünün ne anlama geldiği, bu özgürlük kategorileri arasında nasıl bir ilişki olduğu, basın özgürlüğünün önemi, demokrasiyle ilişkisi ve sınırlandırılma nedenleri ele alınmış; daha sonra iç hukukumuzda sahip olduğu önem doğrultusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin basın özgürlüğüne ilişkin çeşitli kararları incelenmiş ve bireysel başvuru yetkisi görev kapsamına dahil edilen Anayasa Mahkemesi'nin konuya ilişkin yaklaşımı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Son olarak, ülkemizde basın özgürlüğüne ilişkin önemli bir sorun olarak kabul edilen tekelleşme konusuna değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Basın Özgürlüğü, İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru, Medyanın Tekelleşmesi

Abstract: In this study, definitions of the freedom of press and the freedom of expression, the distinction between these freedom categories, the significance of the freedom of press and its relation to democracy, the limits of the freedom of press have been considered on a preferential basis. Next to this, freedom of press is examined in light of the decisions of the European Court of Human Rights as parallel to its cruciality in domestic law and the Turkish Constitutional Court, which started its task of hearing individual constitutional complaints, has been evaluated in terms of its scope on freedom of press. Finally, monopoly in media has been mentioned as a significant problem concerning the freedom of press.

Keywords: Freedom of Press, Freedom of Expression, European Convention On Human Rights, European Court of Human Rights, Constitutional Court, Individual Constitutional Complaint, Media Monopoly.

* Yrd. Doç. Dr., Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, World Council of Peoples for the United Nations (New York) Hukuk Danışmanı

1. Genel Olarak Basın Özgürlüğü Kavramı

Basın özgürlüğü konusu incelenmeye geçilmeden önce bu konuya ilişkin belli başlı kavramların tanımlanmasında fayda bulunmaktadır. Zira basın özgürlüğü, kitle iletişim özgürlüğü, medya özgürlüğü kavramları sıklıkla birbiriyle karıştırılabilmektedir. Kitle iletişimi, herhangi bir iletinin, bilgi, kanaat, tavır ve davranışların birden çok tekil alıcıya veya topluluğa herhangi bir araç vasıtasıyla iletilmesi süreci olarak ifade edilmektedir.¹ Medya kavramından anlaşılması gereken ise televizyon, radyo, internet, dergi ve gazetelerden oluşan kitle iletişim araçlarının bir kısmıdır.² Diğer yandan, basın kavramı, gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütünü, matbuat olarak tanımlanmaktadır.³ Söz konusu tanımdan da anlaşılacağı üzere, basın kavramı, görsel ve işitsel bütün kitle iletişim araçlarını kapsayan bir kavram olmaktan ziyade gazete, dergi, kitap, broşür gibi yalnızca yazılı ve basılı eserleri kapsayan bir manada kullanılmaktadır. AİHM'nin ifade özgürlüğüne ilişkin kararlarının önemli bir kısmının konusunu basılı eserlere ilişkin düşünce açıklamalarının engellenmesi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışmada esas olarak basın sözcüğünün yazılı olan, basılan ve basılarak çoğaltılan kitle iletişim araçları için kullanılacağını hatırlatmakta fayda bulunmaktadır.

Basın özgürlüğü kavramı, ifade özgürlüğünün bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer pek çok özgürlüğü bünyesinde barındıran ifade özgürlüğü, bir düşünce, inanç, kanaat, tutum veya duygunun barışçıl yoldan açığa vurulması veya dış dünyada serbestçe ifade edilebilmesi olarak tanımlanmaktadır.⁴ İfade özgürlüğü, düşünce, kanaat ve inanç özgürlüğünü; düşünce, kanaat ve inancı açıklama ve yayma özgürlüğünü; bilgi edinme ve bilgiye ulaşabilme gibi özgürlükleri de içine alan geniş bir özgürlük yapısı olarak nitelendirilmekte, ifade

¹ Ömer Gedik, *Türk Yargı Kararları Çerçevesinde Türkiye'de Kitle İletişim Özgürlüğü*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 26.

² Gedik, age., s. 29.

³ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 10. Baskı, 2005, s. 204.

⁴ Mustafa Erdoğan, "Demokratik Toplumda İfade Özgürlüğü: Özgürlükçü Bir Perspektif", *Liberal Düşünce Dergisi*, 2001, Yıl: 6, Sayı: 24, s. 8. Bir başka tanım, insanın serbestçe düşünce ve bilgilere ulaşabilmesi, edindiği düşünce ve kanaatlerden dolayı kınanmaması ve bunları tek başına veya başkalarıyla birlikte (dernek, sendika ve toplantı vb.) çeşitli yollarla (söz, basın, resim, sinema ve tiyatro vb.) serbestçe açıklayabilmesi, savunabilmesi, başkalarına aktarabilmesi ve yayması biçiminde yapılmaktadır. Bu yönde bkz. Bülent Tanör, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, BDS Yayınları, İstanbul, 3. Basım, 1990, s. 89.

özgürlüğünün en temel tanımlarının dahi bunlardan başka diğer birçok hak ve özgürlüğün “besleyici” kaynağını oluşturduğu ve türev pek çok yapıyı ardı sıra getirdiği ifade edilmektedir.⁵ İşte bir nevi kaynak durumunda olan bu özgürlükten beslenen özel özgürlük ilkelerinden birisi de basın özgürlüğüdür.⁶ Basın özgürlüğü kısaca düşüncelerin basılmış eserler yoluyla açıklanması özgürlüğü olarak tanımlanmaktadır.⁷ Basın özgürlüğünün, basın araçlarını kullananlar açısından bireysel, kamunun bilgi edinme ve haber alma hakkı açısından kamusal olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır.⁸ Basın özgürlüğü bazı anayasalarda,⁹ ulusla-

⁵ İbrahim Kaboğlu, “Düşünce Özgürlüğü”, İnsan Hakları Al-manağı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1. Basım, 2000, s. 107.

Düşünce açıklaması yazı yoluyla yapılıyorsa basın özgürlüğü’nden; radyo, televizyon ve sanat etkinlikleri yoluyla oluşuyorsa iletişim özgürlüğünden; kişinin diğer insanlarla bir araya gelerek düşüncelerini açıklamasında toplantı özgürlüğü ya da dernek kurma özgürlüğü’nden; kişinin dini konularda düşüncelerini açıklamasında din ve vicdan özgürlüğü’nden söz edilir. Bu yönde bkz. Enver Bozkurt & Süleyman Dost, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü ve Türkiye”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2002, Cilt: 7, Sayı: 1, s. 48.

⁶ Reyhan Sunay, Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları, LDT Yayınları, Ankara, 2001, s.129.

Dönmezer, basın özgürlüğünün içerdiği hakları; haberleri, fikir ve düşünceleri bilmek, bunlara ulaşmak ve bunları toplamak hakkı, haber, fikir, düşünce ve kanaatleri yorumlamak ve analiz edebilmek ve eleştirebilmek hakkı, haber, fikir ve düşünceleri tabedebilmek, basılmış eserleri dağıtabilmek hakkı olarak tasnif etmektedir. Bu yönde bkz. Sulhi Dönmezer, Basın ve Hukuku, İstanbul, 1976, s. 94 vd.

Özek, bu haklara “yaratma hakkını” da eklemektedir. Ona göre yaratma, belirli bir olayın anlatılması veya bir konunun eleştirilip incelenmesi dışında, kişinin bir şey var etmesi anlamına gelmektedir. Bu yönde bkz. Çetin Özek, Türk Basın Hukuku, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2381, İstanbul, 1978, s. 36.

⁷ Ahmet Kılıçoğlu, Şeref, Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Youyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 172.

Daha geniş bir biçimde basın özgürlüğü, haber, fikir ve düşünceleri serbest olarak toplayıp, yorumlayıp, eleştirip basabilmek, çoğaltabilmek, serbestçe yayımlayabilmek ve dağıtabilmek özgürlüğü olarak da tanımlanmaktadır. Bu yönde bkz., Dönmezer, age., s. 41; Nevin Ünal Özkorkut, “Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti’ndeki Görünümü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2002, Cilt: 51, Sayı: 3, s. 67.

⁸ Sunay, age., s. 134

⁹ 1787 tarihli Amerika Birleşik Devletleri Federal Anayasası’na 1791’de eklenen 1. Ek maddeye göre, “Kongre söz veya basın özgürlüğünü sınırlayan kanun yapamaz”; 1 Ocak 1948 tarihli İtalyan Cumhuriyeti Anayasasınının 21. maddesine göre, “Herkesin kendi düşüncesini sözle veya yazı ile ve diğer herhangi bir yayın vasıtası ile serbestçe açıklama hakkı vardır.”; Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası’nın 5. maddesine göre, “Herkes, düşüncesini söz, yazı ve resimle açıklayıp yazmak, herkese açık olan kaynaklardan hiçbir engellemeden bilgi edinmek hakkına sahiptir. Basın özgürlüğü radyo, televizyon ve sinema vasıtasıyla haber vermek özgürlüğünü teminat altına alınır. Sansür konulamaz”; Yunan

rarası bildiri ve sözleşmelerde¹⁰ ifade özgürlüğü ile birlikte ele alınmıştır. Doktrinde de bazı yazarlar basın özgürlüğünü ifade özgürlüğünün bir şekli ve ayrılmaz bir parçası olarak görmekte ve söz konusu özgürlüğün ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedirler.¹¹ Diğer yandan her ne kadar söz konusu özgürlüklerin kaynağını ifade özgürlüğü oluştursa da bu özgürlük çeşitlerinin her birinin, kendine özgü yapıları ve sorunları olduğu, bu nedenle basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğünün ayrı maddelerde ve birbirlerinden farklı şekilde düzenlenmeleri gerektiği, bu durumun teknik ve yapısal zorunlulukların yanında, farklı fonksiyonları ifa etmelerinden de kaynaklandığı ifade edilmektedir.¹² Nitekim basın özgürlüğünün yalnızca düşüncenin basın araçları kullanılarak serbestçe açıklanması olarak sınırlandırılmayacağı, bu özgürlüğün basın kuruluşlarının serbestçe kurulup işletilebilmesini de kapsamı gerektiği, dolayısıyla basın özgürlüğü kavramının önemi ve özellikleri nedeniyle ayrı olarak ele alınması gerektiği kabul edilmektedir.¹³

Basının temel görevi, devlet mekanizmasının işleyişini denetleme ve eleştiri yoluyla sapmaları önlemek olarak özetlenmektedir.¹⁴ Bası-

Anayasasının 14. maddesine göre, "Herkes düşüncelerini, sözlü olarak, yazılı ve basın aracılığı ile hukuka uygun olarak açıklayabilir ve propagandasını yapabilir. Basın özgürdür, sansür ve her türlü önleyici tedbir yasaklanmıştır."; 1993 tarihli Rus Anayasası'nın 29. maddesine göre, "Herkes düşünme ve konuşma özgürlüğüne sahiptir...Kitle iletişim özgürlüğü garanti altındadır. Sansür yasaklanmıştır."; Japon Anayasası'nın 21. maddesine göre, "Toplantı, konuşma basın ve tüm ifade şekilleri özgürlükleri teminat altındadır."

¹⁰ 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi'nin 11. maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi.

¹¹ Kılıçoğlu, age, s. 172; ayrıca bkz. Çetin Özek, Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına, Alfa Yayınları, İstanbul, 1. Baskı, 1999, s. 204.

¹² Reyhan Sunay, Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları, LDT Yayınları, Ankara, 2001, s. 129.

¹³ Metin Baykan, Avrupa İnsan Hakları Kararlarında Basın Özgürlüğü, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s. 28; ayrıca bkz. Kemal Şahin, İnsan Hakları ve Özgürlük Boyutuyla İfade Özgürlüğü, Gereçleri ve Sınırları, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2009, s. 149.

Nitekim bu doğrultuda, 1982 Anayasası'nın 26. maddesinde düzenlenen düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğünün yanında, 28. maddede basın özgürlüğü ayrıca düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin birinci ve ikinci fıkrasında "Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz. Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır" ifadesi yer almaktadır.

¹⁴ Kayıhan İçel & Yener Ünver, Kitle Haberleşme Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, Yenilenmiş 7. Baskı 2007, s. 119.

nın denetim görevinin önemini vurgulayan Touraine, siyasal iktidar bir defa seçildikten sonra, siyasi gücün hoyratça kullanılmaması için, en fazla ihtiyaç duyulan denetim araçlarının bağımsız bir yargı sistemi ve ekonomik ve politik açıdan bağımsız bir basın olduğunu ifade etmektedir.¹⁵ İdeal demokrasi şartlarında halk, seçim yapacağı taraflar hakkında doğru, eksiksiz ve tarafsız bilgiye sahip olabilmeli ve tercihlerini bu bilgilere dayanarak yapabilmelidir. Basın özgürlüğünün ve ifade özgürlüğünün engellendiği durumlarda ise halkın bilgi edinme hakkı ihlal edilmekte ve demokrasinin temel koşullarından biri sağlanamamaktadır.¹⁶ Bununla birlikte, basın özgürlüğü sınırsız bir özgürlük değildir. Demokrasiyle birebir ilişkilendirilen bu kavramın sınırları da her ülkede, söz konusu ülkenin demokrasi anlayışı ve demokratik sistemin işleyişi doğrultusunda bir takım sınırlamalara ve yasal düzenlemelere tabi tutulmaktadır. Devletin ve toplumun var olabilmesini ve sürekliliğini sağlayabilmek için hürriyetlerin sınırlandırılması kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁷ İnsan hakları düşüncesinin en önemli çıkmazlarından biri olarak kabul edilen bu sorun, günümüzde özgürlüklerle düzen arasında bir denge kurularak çözülmeye çalışılmaktadır.¹⁸

II. Basın Özgürlüğünün Sınırları

Basın özgürlüğünün sınırlandırılması ile mücadeleci (militan) demokrasi anlayışı ilişkilendirilebilmektedir. Özünde sınırsız bir demokrasinin ve özgürlükleri yok etme özgürlüğünün olamayacağını savunan bir anlayış olan mücadeleci demokrasi anlayışı gereği, örgütlenme özgürlüğünün yanısıra ifade ve basın özgürlüğü de sınırlandırılabilir.¹⁹ Mücadeleci demokrasi anlayışının basın özgürlüğü üzerindeki etkisini ortaya koymak bakımından Avrupa İnsan Hak-

¹⁵ Alain Touraine, *Demokrasi Nedir?*, çev. O. Kunal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 98.

¹⁶ AİHM de ifade özgürlüğü hakkında verdiği pek çok kararında, basın özgürlüğünün demokratik bir toplumdaki önemine vurgu yapmıştır. Bu yönde bkz. Şahin, age., s. 152.

¹⁷ Münci Kapanı, *Kamu Hürriyetleri*, Yetkin Yayınları, Ankara, s. 120.

¹⁸ Anıl Çeçen, *İnsan Hakları*, Savaş Yayınevi, Ankara, 3. Baskı, 2000, s. 38.

¹⁹ Mücadeleci (militan) demokrasi anlayışına ilişkin en geniş kapsamlı değerlendirmeye için bkz. Yusuf Şevki Hakyemez, *Militan Demokrasi Anlayışı*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2000, s.32-33.

ları Mahkemesi'nin (AİHM) Glimmerveen ve Hagenbeek / Hollanda davası dikkat çekici niteliktedir. Söz konusu davada, dağıttıkları bildiriler nedeniyle ırk ayrımcılığı yapmakla suçlanıp mahkum edilen kişilerin başvurularını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 17. maddesinde yer alan "Sözleşme hükümlerinden hiçbiri bir devlete, topluluğa veya bir kişiye sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesine veya burada öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlamalara uğratılmasına yönelik bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkını sağlar biçimde yorumlanamaz"²⁰ şeklindeki hükme dayanarak kabul edilemez bulmuştur.

Hemen hemen tüm anayasalarda ve uluslararası sözleşmelerde basın özgürlüğünün hangi nedenlerle sınırlandırılabilirliği düzenlenmiştir. Anayasamızın basın özgürlüğünün düzenlendiği 28. maddesinin 3. fıkrasında basın özgürlüğünün sınırlandırılmasında, Anayasa'nın 26. ve 27. maddeleri hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir. 26. maddenin 2. fıkrasında bu özgürlüklerin milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlandırılabilirliği hükme bağlanmıştır. Ayrıca 27. maddenin 2. fıkrası gereği olarak basın özgürlüğü, Anayasa'nın 1., 2. ve 3. maddeleri hükümlerinin değiştirilmesi maksadıyla kullanılamayacaktır. Dolayısıyla, söz konusu maddeler de basın özgürlüğünün sınırı olarak belirmektedir. 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 3. maddesinin 2. fıkrasında da basın özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin bir hüküm bulunmaktadır. Buna göre, "*Basın özgürlüğünün kullanılmasında ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlakının, milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının*

²⁰ Glimmerveen & Hagenbeek/Hollanda Davası, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-74187#{%22item%22:\[%22001-74187%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-74187#{%22item%22:[%22001-74187%22]}), s. 194-195.

sağlanması amacıyla sınırlanabilir.”²¹ Basın Kanunu’ndaki bu düzenleme AİHS 10. maddesinin 2. fıkrasındaki sınırlandırma nedenlerine paralellik göstermektedir. Her ne kadar AİHS basın özgürlüğünü ifade özgürlüğü içerisinde 10. maddesinde değerlendirmiş ve düzenlemişse de, 10. madde kapsamında yapılan şikayet ve başvuruların büyük bölümünün konusunu basın özgürlüğünün oluşturması dikkate değerdir. Söz konusu maddeye göre “1. Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir. 2. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.”

Gerek 1982 Anayasası’nın 26 ve 28. maddesi, gerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesi, gerekse Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kararları dikkate alındığında basın özgürlüğünün sınırlarını, “başkalarının şöhret ve haklarının korunması”, “devletin ve toplumun korunması” ve “ahlakın korunması” olmak üzere üç genel kategori altında toplamının mümkün olduğu ileri sürülmektedir.²²

III. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Basın Özgürlüğüne İlişkin Çeşitli Kararları

Anayasanın 90. maddesi’ne göre, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınacaktır. Anayasanın 90. maddesi gereği, AİHS iç hukukumuzun bir parçası haline gelmiş, AİHS’nin esas uygulayıcısı ve içtihat mercii olan AİHM

²¹ Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu’nda da basın özgürlüğünü sınırlayan hükümler yer almaktadır.

²² Yaşar Salihpaşaoğlu, Türkiye’de Basın Özgürlüğü, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007, s. 44.

kararları önem kazanmıştır. Bu öneme paralel olarak çalışmamızın bu kısmında Yüksek Mahkeme'nin basın özgürlüğüne ilişkin çeşitli kararları incelenerek, bu konudaki yaklaşımı ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Daha önce de belirtildiği üzere, basın özgürlüğü AIHS'nde doğrudan doğruya düzenlenmiş olmayıp, söz konusu Sözleşme'nin 10. maddesinde yer alan ifade özgürlüğü içerisinde ele alınmıştır. Basın özgürlüğüne yönelik düzenlemeleri de kapsayan 10. maddenin 2. fıkrasında bu hakkın mutlak olmadığı ve birtakım nedenlerle sınırlandırılabilirliği durumlar belirtilmiş ve bu sınırlamalar hem öz hem de şekil yönünden belli koşullara bağlanmıştır. Buna göre basın özgürlüğü, ulusal güvenliğin, genel ahlakın, başkalarının hak ve özgürlüklerinin ya da kamu düzeninin korunması, suçluluğun önlenmesi gibi nedenlerle (amaç), yasal dayanağının bulunması (araç) ve demokratik bir toplumda zorunlu önlemler niteliğinde olması (ölçü) koşuluyla sınırlandırılabilir.²³ AIHM, basın özgürlüğü ile ilgili önüne gelen davaları müdahalenin meşru amacının olması, sınırlamanın kanunla belirlenmiş olması ve müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olması kriterlerine göre değerlendirmektedir.

Meşru sınırlandırma nedenlerinden biri ulusal güvenliktir. Yüksek Mahkeme, ulusal güvenlik nedeniyle basın özgürlüğünün sınırlandırılması konusunda aleniyet kazanmış bir bilginin yayımlanmasının yasaklanamayacağı kriterini geliştirmiştir. Bu doğrultuda, Vereniging Weekblad Bluf! / Hollanda davasında Mahkeme, Hollanda İç İstihbarat Servisinin periyodik raporlarından birini eline geçiren ve yayımlamak isteyen Bluf! dergisinin söz konusu sayısına el konulmasını ve gizlice dağıtılmasından sonra toplatılmasını, söz konusu belgelerin halihazırda aleniyet kazanmış olması gerekçesine dayanarak AIHS'ye aykırı bulmuştur.²⁴ Mahkeme, devlet sırrı niteliğinde olan ve yayımlanması ulusal güvenliğe aykırı olan bilgileri içeren kitap, dergi, gazete gibi yayınların toplatılmasını, bu yayınların halihazırda elde

²³ A. Şeref Gözübüyük & Feyyaz Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s. 17.

²⁴ Vereniging Weekblad Bluf! / Hollanda Davası, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22Weekblad%20Bluf!%20/%20Netherlands%22,%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-57915%22>], parag. 45-46.

edilebilen veya büyük oranda elde edilmiş yani aleniyet kazanmış olması durumunda gerek demokratik bir toplumda gerekli olmadığı gerekse sosyal ihtiyaç baskısının oluşmadığı gerekçesiyle AİHS'nin 10. maddesine aykırı bulunmaktadır. Mahkeme'ye göre bir yayının salt içerik olarak ulusal güvenliği tehdit eder nitelikte olması da o yayının sınırlandırılmasını haklı göstermemektedir. Söz konusu yayının ortaya çıkardığı potansiyel tehlikenin de dikkate alınması gerekmektedir. Örneğin, Mahkeme, Zana kararında, terör örgütünü destekleyen ve önemli bir günlük gazetede yer alan açıklamanın, terör olaylarının yaygın olduğu bölgenin en önemli kenti olan Diyarbakır'ın eski belediye başkanı tarafından yapılmış olmasının, şiddete teşvik niteliğinde sayılacağını belirtmiştir.²⁵

AİHM, basın özgürlüğünün diğer sınırlandırma nedenlerinden olan toprak bütünlüğü, kamu düzeni, kamu emniyeti gibi muğlak ifadelerden hareket edilerek yapılan müdahaleleri denetlerken beyan ya da yayının içeriğinin “*şiddete, silahlı mücadeleye veya isyana teşvik*” niteliğinde olup olmadığını dikkate almaktadır. Birçok kararında bu durumu vurgulayan Mahkeme'ye göre, ifadeler rahatsız edici, şok edici ve abartılı olabilir²⁶; hatta saldırgan ifadeler kullanılabilir²⁷; yeter ki beyan ya da yayın şiddeti, silahlı ayaklanmayı ve isyanı teşvik etmesin.²⁸ Ni-

²⁵ Özden Çankaya&Melike Batur Yamaner, Kitle İletişim Özgürlüğü, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 79; Zana / Türkiye Davası, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22zana%20t%FCrkey%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-58115%22>}, parag. 60.

²⁶ Thoma/Lüksemburg Davası, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22thoma%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-59363%22>}, parag. 44.

²⁷ Şener/Türkiye Davası, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22sener%20v.%20turkey%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-58753%22>}, parag. 45.

²⁸ Handyside/Birleşik Krallık kararı AİHM'nin ifade özgürlüğü ile ilgili vermiş olduğu içtihatlar arasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Demokratik toplumun esasların sayıldığı bu kararda: “İfade özgürlüğü, 10. maddenin sınırları içinde, sadece lehinde olduğu kabul edilen veya zararsız veya ilgilenmeye değmez haber ve düşünceler için değil, ama ayrıca Devletin veya nüfusun bir bölümünün aleyhinde olan, onlara çarpıcı gelen, onları rahatsız eden, haber ve düşünceler için de uygulanır. Bunlar demokratik bir toplumun olmazsa olmazları olan çoğulculu-

tekim, Sürek / Türkiye (No.3) Davasına ilişkin kararı bu değerlendirme ışığında vermiştir. Söz konusu kararda haftalık bir dergide çıkan haber niteliğindeki bir yazıda geçen "Günümüzde mücadelemiz Türkiye Cumhuriyeti kuvvetlerine karşı bir harici savaş şeklindedir...Topyekün bir bağımsızlık mücadelesi başlatmak niyetindeyiz." biçimindeki ifadesinden ötürü derginin sahibi olan başvuru yargılanarak para cezasına çarptırılmıştır. Yüksek Mahkeme, önüne gelen davaya ilişkin kararında dergideki yazıda silah kuvvetinin kullanılması için çağrıda bulunulduğunun açık olduğu ifade etmiştir. Mahkeme'ye göre yazının içeriği ülkenin güneydoğu bölgesinde şiddeti daha fazla teşvik edecek niteliktedir ve başvuruvercinin verdiği mesaj saldırgan bir ülke karşısında şiddete başvurmanın gerekli ve haklı bir önlem olduğu kanaatini yaratmaya elverişlidir. Bu değerlendirme sonucunda Mahkeme, müdahalenin sözleşme'nin 10. maddesini ihlal etmediği sonucuna varmıştır.²⁹

Suç işlenmesinin önlenmesi de basın özgürlüğünün sınırlama nedenleri arasında yer almaktadır. Eğer bir kitap, broşür, ilan ya da köşe yazısında yer alan düşüncelerle, işlenmiş veya gelecekte işlenme ihtimali olan bir suç arasında güçlü bir illiyet bağı olduğu tespit edilebiliyorsa, bu noktada basın özgürlüğü sınırlandırılabilir. Bu ilişkinin tespiti kolay olmamakla birlikte, burada esas olarak kabul edilen kıstas, söz konusu düşünce açıklamalarının bir sosyal grubun içinde şiddet ya da düzensizlik yaratmaya elverişli olup olmadığıdır. Örneğin, Engel ve diğerleri / Hollanda davası, son sayısında yer alan bazı yazıların askeri disiplini zayıflattığı gerekçesiyle 'Alarm' adlı bir derginin kışlada dağıtılmasının yasaklanması ve kendisi de er olan dergi editörüne bu yazılar nedeniyle disiplin hapsi verilmesi ile ilgilidir. AİHM bu olayda Sözleşme'nin 10. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün askerlere, sözleşmeciler devletlerin egemenlik yet-

ğün, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir." değerlendirmesi yer almaktadır. Bkz. Handyside/Birleşik Krallık Davası,

²⁹ Sürek / Türkiye Davası (No 3),

kisi içinde bulunan diğer şahıslara uygulandığı gibi uygulanacağını; ancak askerlerin askeri disiplini zayıflatmasını önlemek amacıyla getirilmiş hukuk kuralları olmaksızın, ordunun gereği gibi işleyeceğini düşünmenin zor olduğunu belirterek 10. maddenin ihlal edilmediğine kanaat getirmiştir.³⁰

Genel ahlakın korunması basın özgürlüğünün sınırlandırılma nedenlerinden bir diğeridir. Ahlak kavramının “genel ahlak” biçiminde fomüle edilip hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında bir ölçüt olarak kullanılmasının böyle bir imkanı elinde bulunduran kanun koyucuya ve bu kanunları uygulayan idareye hak ve özgürlüklere keyfi olarak sınırlandırma imkanı verebileceği ileri sürülmektedir.³¹ Bu sebeple genel ahlakın basın özgürlüğünün sınırlandırılmasının bir nedeni olarak görüldüğü hallerde bu kavramdan neyin anlaşıldığının somut bir biçimde ortaya konulması gerekmektedir. İşte AİHM kararlarında genel ahlakın korunması amacıyla basın özgürlüğüne getirilebilecek sınırlandırmalardaki bu somutluk “müstehcenlik” kavramıyla karşılanmaya çalışılmıştır. Bu konuda AİHM’nin ifade özgürlüğü ile ilgili vermiş olduğu içtihatlar arasında oldukça önemli bir yere sahip olan *Handyside / Birleşik Krallık davası* dikkat çekicidir. Söz konusu davada, iki Danimarkalı yazar tarafından yazılan ve esas olarak eğitim ve öğretim konularıyla ilgili olmakla birlikte cinsel içerikli bazı bilgileri de içeren “Küçük Kırmızı Ders Kitabı” adlı kitap ahlaka aykırı ve

³⁰ Engel ve Diğerleri / Hollanda Davası, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22engel%20and%20others%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-57479%22>}, parag. 54 ayrıca, Osman Doğru, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İchtihatları, Legal Yayıncılık, İstanbul, Cilt 1, 2004, s. 137 vd. Benzer bir biçimde, *Chorherr / Avusturya davasında* da ulusal bir tören sırasında protesto amacıyla dağıttıkları el ilanları ile kalabalık bir topluluk arasında düzensizlik yarattıkları gerekçesiyle gözaltına alınan bir kişinin Sözleşme’nin 10. maddesinin ihlal edildiğine ilişkin iddiasını inceleyen Mahkeme, müdahalenin ifade özgürlüğünü değil, huzurun bozulmasını önlemeyi amaçladığını, ulusal makamların izlediği amaçla gözaltına alma şeklindeki araç arasında orantısızlık bulunmadığını ve müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Bkz. *Chorherr / Avusturya Davası*, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22chorherr%20v%20austria%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-57821%22>}, parag. 32-33.

³¹ Nihat Bulut, “Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak”, *AÜHFD*, Cilt IV, Sayı 1-2, 2000, s. 29.

müstehcen içeriğe sahip olduğu iddiasıyla toplatılarak polis tarafından imhasına karar verilmiş, yayıncısı Richard Handyside da para cezasına çarptırılmıştır. Yayıncının AİHM'ne başvurması üzerine Mahkeme, müdahalenin genel ahlakın korunması için demokratik bir toplumda gerekli olduğuna hükmetmiş ve Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Mahkeme'ye göre, devlet yetkilileri ahlaki gereklerin içeriklerini ve bu konuda öngördükleri yasak ve cezaların gerekliliği hakkında bir görüş bildirirken, genellikle uluslararası bir yargıçtan daha iyi durumdadırlar.³² Mahkeme'nin bu yaklaşımı, taraf devletlerin genel ahlak konusunda daha geniş bir takdir yetkisine sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, Yüksek mahkeme bu konuda tamamen devre dışı kalmayarak,³³ diğer sınırlandırma nedenlerinde olduğu gibi genel ahlak sebebiyle yapılan müdahalelerde de sınırlandırmanın sınırı olarak demokratik toplum düzeninin gerekleri kriterine uygunluk açısından denetim gerçekleştirmiştir.³⁴

³² Handyside/Birleşik Krallık Davası, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{%22fulltext%22:\[%22handyside%20united%20kingdom%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57499%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{%22fulltext%22:[%22handyside%20united%20kingdom%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57499%22]}), parag. 48.

³³ Zira, Yüksek Mahkeme, ulusal otoritelerin takdir payının geniş olmasının, bunun sınırsız olduğu anlamına gelmediği ve denetlenemeyeceğini göstermeyeceğini belirterek, Open Door and Dublin Well Woman / İrlanda, davasında ulusal otoritenin bu konuda "kayıtsız koşulsuz ve denetlenemeyecek" bir takdir hakkına sahip olmadığına karar vermiştir. Bu yönde bkz. Open Door ve Dublin Well Woman / İrlanda Davası, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{%22fulltext%22:\[%22open%20door%20dublin%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57789%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{%22fulltext%22:[%22open%20door%20dublin%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57789%22]}), parag. 68;

Mahkeminin aynı yaklaşımda bulunduğu bir başka kararı için bkz. Norris / İrlanda Davası. [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{%22fulltext%22:\[%22norris%20ireland%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57547%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{%22fulltext%22:[%22norris%20ireland%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57547%22]}), parag. 45.

³⁴ Bulut, age., s. 39. Demokratik toplumda gerekli olma, sözleşmenin uygulanması bakımından gerek basın özgürlüğü gerekse birçok özgürlük ile ilgili davaların sonucunu belirlemede esas rol oynayan ölçüt konumundan dolayı sözleşmenin en orjinal ilkesi olarak kabul edilmektedir. Bkz. Reyhan Sunay, Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları, LDT Yayınları, Ankara, 2001, s. 76; ayrıca bkz. Vahit Bıçak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü, LDT Yayınları, Ankara, 2002, s. 21.

Burada geçen 'gereklilik' sözcüğünden ne anlaşılması gerektiği izah edilirken, hak ve özgürlüğe müdahalenin 2. fıkrada belirlenen amaçlardan biri veya birkaçı bakımından bir toplum gereksinimine cevap teşkil edeceği, bu gereksinim nedeniyle meşruluk kazanacağı ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. Gözübüyük & Gölcüklü, age., s. 378. Gereklilik denetiminde zorlayıcı toplumsal gereksinimin varlığı araş-

Basın özgürlüğünü düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü kapsamında ele alan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin ikinci fıkrasına göre, başkalarının şöhret ve haklarının korunması nedeniyle de basın özgürlüğü sınırlandırılabilir. "Başkalarının şöhret ve hakları" ile kastedilen "kişilik hakları"dır.³⁵ Basın özgürlüğünün en önemli sınırını oluşturan ve basın tarafından sıklıkla ihlal edilen kişilik değerleri manevi değerlerdir.³⁶ Kişinin manevi değerlerine basın yoluyla yapılan saldırılar hemen her Avrupa ülkesinde yaptırıma maruz kalmaktadır. Kişinin onur ve saygınlığını zedeleyecek nitelikteki hakaret ve iftiralar da basın özgürlüğünü sınırlandıran durumlar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte hakaret ile kabul edilebilir eleştirinin ayrımının yapılabilmesi basın özgürlüğü açısından son derece önemlidir. AİHM'nin bu konudaki yaklaşımı incelendiğinde, sözü geçen sınırın çizilmesinde eleştiri lehinde bir tutum takıldığı görülmektedir. Özellikle siyasetçiler söz konusu olduğunda kabul edilebilir eleştiri sınırının en geniş konuma ulaştığı gözlenmektedir. Yüksek Mahkeme, siyasal ifade özgürlüğü söz konusu olduğunda eleştiri kavramının içeriğini oldukça geniş yorumlamaktadır. Bu konuda AİHM'nin 2012 yılında vermiş olduğu Tuşalp / Türkiye Davasına ilişkin karar, ülkemiz açısından önem taşımaktadır. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, 2005 ve 2006 yıllarında Birgün gazetesinde yayımlanan "İstikrar" ve "Geçmiş Olsun" başlıklı iki ma-

tırılırken çeşitli unsurlar göz önünde tutulmaktadır. Müdahalenin sınırlamayla, izlenen meşru amaçla orantılı olması, sınırlamanın hangi şartlar altında yapıldığı, sınırlama konusu hakkın niteliği bu unsurlar arasında sayılabilir. Bu yönde bkz. Sunay, age., s. 114.

Söz konusu kararda AİHM kitabın bazı bölümlerinin hitap ettiği kitle açısından gençlerin bazı suçları işlemeye teşvik edildikleri biçiminde yorumlayabilecekleri cümlelere yer verildiğini saptamıştır. AİHM'nin burada müstehcenlik ile gençlerin suça teşvik edilmesi arasında bir ilişki kurması, Mahkeme'nin genel ahlak ile kamu düzeni ilişkisini dikkate aldığını göstermektedir. Nihat Bulut, "Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanılma Nedeni Olarak Genel Ahlak", *AÜHFĐ*, Cilt IV, Sayı 1-2, 2000, s. 40.

³⁵ Kişilik haklarının konusunu oluşturan değerler maddi bedensel değerler, manevi değerler ve mesleki-ticari değerler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bu yönde ayrıntılı değerlendirme için bkz. Aydın Zevkliler, M. Bekir Acabey & K. Emre Gökyayla, *Medeni Hukuk, Seçkin Yayınları*, Ankara, 6. Baskı, 2000, s.402-425; ayrıca bkz. Sibel Özel, *Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004, s. 29-35.

³⁶ Manevi değerler, daha çok kişinin dış hayatla, toplumla olan ilişkilerinden kaynaklanan ve kişiye, kişi olması nedeniyle tanınıp hukuk düzenince korunan onur ve saygınlık, giz çevresi, ad, resim gibi değerler olarak tanımlanmaktadır. Bkz. Zevkliler, Acabey & Gökyayla, age., s. 407.

kalesi nedeniyle hakkında “şahsi haklarının ihlal edildiği” iddiasıyla iki ayrı tazminat davası açtığı, davaya bakan Türk mahkemelerinin de söz konusu makalelerde “kabul edilebilir eleştiri sınırının aşıldığını” gerekçe göstererek, kendisini davacı Başbakan Erdoğan’a toplam 10 bin Türk Lirası ödemekle cezalandırdığı Erbil Tuşalp, Yargıtay tarafından 2008 yılında onaylanan mahkeme kararlarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne aykırı olduğu iddiasıyla AİHM’ye başvurmuştur. Yaptığı değerlendirmede, başvurusunun gazeteci-yazar olduğunun altını çizen AİHM, basın demokratik toplumdaki “vazgeçilmez işlevine” atıfta bulunarak, basın özgürlüğünün aynı zamanda “bir derece abartı ve hatta tahrik” içerdiğini hatırlatarak, Türk hükümetinin “kabul edilebilir eleştiri sınırının aşıldığı” yönündeki tezini geri çevirmiş, söz konusu eleştiri sınırının siyasiler için sıradan bireylere oranla “daha geniş” olduğunu belirtmiştir.³⁷ Yüksek Mahkeme, başkalarının hak ve itibarının korunması adına başvurusunun ifade özgürlüğünün kısıtlanmasını “demokratik toplumda gereksiz bir uygulama” olarak tanımlamış, bu yorumlar ışığında AİHS’nin 10. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiş ve Türkiye’yi tazminata mahkum etmiştir.³⁸ Söz konusu kararda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin ifade özgürlüğüyle ilgili 10. maddesinin “incitici, şok ve rahatsız edici” ifadeleri de kapsadığını hatırlatan AİHM, bu durumun “çoğulculuk, hoşgörü ve geniş fikirliliğin gerekleri olduğunu” ve bunlar olmaksızın demokratik bir toplumun olamayacağını vurgulamıştır.³⁹

Castells / İspanya davasında da Yüksek Mahkeme, hükümeti eleştirmenin hoşgörülebilir sınırlarının, şahısları ve hatta siyasetçileri eleştirmenin sınırlarından daha geniş olduğunu vurgulamaktadır.⁴⁰

³⁷ Tuşalp/Türkiye Davası, <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22tusalp%20v.%20turkey%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-109189%22%5D%7D>}, parag. 44, 45.

³⁸ Tuşalp/ Türkiye Davası, <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22tusalp%20v.%20turkey%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-109189%22%5D%7D>}, parag. 50, 51.

³⁹ Tuşalp/Türkiye Davası, <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22tusalp%20v.%20turkey%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-109189%22%5D%7D>}, parag. 48.

⁴⁰ Castells/İspanya Davası, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%7B%22fulltext%22:%5B%22c>

Diğer taraftan Mahkeme'nin yargıçlar ve kısmen de devlet memurlarının şahsına karşı yapılan tahkirlerde, siyasetçilere yapılan eleştiri ve tahkirlere göre daha az özgürlükçü bir tavır takındığı gözlenmektedir. AİHM'nin basın özgürlüğü ile ilgili verdiği kararlarda kabul edilebilir eleştiri sınırları için bir hiyerarşi benimsediği savunulmakta, bu hiyerarşiye göre en dar sınır sade vatandaşa karşı yapılan eleştiriler için geçerli olup, bu sınır devlet memurları söz konusu olduğunda biraz daha genişlemekte, siyasetçiler söz konusu olduğunda ise en geniş konuma ulaşmaktadır.⁴¹ Örneğin, Prager ve Obershlick / Avusturya davasında Mahkeme, Avusturya'da bir dergide yayınlanan ve Avusturya ceza mahkemelerinde görev yapan yargıçlar hakkında ağır ithamlar içeren bir eleştirel yazıdan dolayı yargıca hakaretten dolayı bir gazetecinin ve yayıncının mahkumiyetinin 10. maddenin ihlalini oluşturmadığına karar vermiştir. Mahkeme söz konusu kararda, basının bir hukuk devletinde oynadığı önemli işleve rağmen bazı sınırlamalara uyması gerektiğini belirterek, yayınlanan makalede yargıcın kişisel ve mesleki hayatına dair yapılan çok sert eleştirilerin iyi niyetten yoksun olduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur.⁴²

Basının belki de en çok ihlal ettiği manevi değerlerden biri, kişinin özel hayatıdır. Basın özgürlüğünün kullanımı zaman zaman özel hayatın gizliliği hakkına bir müdahale olarak değerlendirilebilir.⁴³ Basın özgürlüğü ile özel hayatın gizliliği hakkı arasında bir denge kurulması gerekmektedir. Bu hususta AİHM'nin uygulamalarına bakıldığında, gittikçe artan bir şekilde özel hayat hakkının basın özgürlüğü

astells%20s%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57772%22]}, parag. 46. AİHM bu yaklaşımını Sürek ve Özdemir v. Türkiye kararında da tekrar etmiştir. Bkz. Sürek ve Özdemir / Türkiye Davası,

[⁴¹ Çankaya & Yamaner, *age.*, s. 57.](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:[%22s%20and%20%20F6zdemir%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58278%22]}, parag. 60.</p>
</div>
<div data-bbox=)

⁴² Prager ve Obershlick / Avusturya Davası,

[⁴³ Sultan Üzeltürk, 1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Göre Özel Hayatın Gizliliği Hakkı, Beta Yayınları, İstanbul, 2004, s.118.](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:[%22prager%20and%20oberschlick%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57926%22]}, parag. 38-39.</p>
</div>
<div data-bbox=)

aleyhine genişlediği görülmektedir. Bu doğrultuda Avrupa Konseyi Parlamenterler Danışma Meclisi'nin Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi'nin basın özgürlüğü karşısında özel hayatın korunması konusunu ele aldığı Haziran 1998 tarihli raporu⁴⁴ son derece önemlidir. Her somut olayı kendine özgü şartlar içinde değerlendiren ve belli bir 'özel hayat' tanımı vermekten kaçınan Yüksek Mahkeme, içtihatlarıyla özel hayata dahil olabilecek konuları belirlemiştir.⁴⁵ Mahkemeye göre, kişinin kimliğine ilişkin bilgiler ve kayıtlar,⁴⁶ cinsel hayata ilişkin düzenlemeler ve davranışlar,⁴⁷ kişinin beden ve ruh bütünlüğüne ilişkin

⁴⁴ Söz konusu Rapor'da, bazı rehber ilkelere yer verilmiştir: 1. Özel hayatına müdahale edildiği için zarara uğradığını iddia eden mağdura hukuk davası açma olanağı verilmelidir. 2. Editör ve gazeteciler, özel hayata müdahale eden yayınlardan sorumlu olmalıdır; yayımlanan yanlış bilgiler için cevap ve düzeltme hakkı tanınmalıdır. 3. Sistematik şekilde özel hayatı ihlal eden yayımlar yapan yayıncı grupları için ekonomik cezalar öngörülmelidir. 4. Kişileri izleyerek, fotoğraflarını çekmek, filme almak veya kaydetmek gibi davranışlarla onların özel hayatlarından beledikleri huzuru sürdürmelerine engel olmak veya bu şekilde zarar vermek yasaklanmalıdır. 5. Paparazzinin ihlal ettiği veya kayıt için görsel ve işitsel araçlar kullanıldığı ve aksi halde elde edilmesi mümkün olmayan durumlarda doğrudan fotoğrafçıya veya ilgili kişilere karşı mağdur tarafından özel hukuk davası açılmasına izin verilmeli. 6. Kişinin özel hayatına ilişkin bilgi veya fotoğraf yayımlanmak üzere ise, mahkeme kararı ile bu bilgi veya fotoğrafların yayımlanmasına karşı tedbir alabilme olanağı getirilmelidir. 7. Medyanın kendi bünyesinde, kişinin özel hayatının ihlali veya düzeltmelerin yayımlanması konusunda şikayetlerin yapılabileceği, kurumları oluşturması özendirilmelidir. Bkz. Council of Europe, Parliamentary Assembly, (24e séance) Résolution 1165 (1998), http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta9_8/FRES1165.htm

⁴⁵ A. Şeref Gözübüyük & Feyyaz Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s. 335.

AİHM kararlarına bakıldığında özel hayat alanının neye belirleneceği hususunda birbiriyle bağlantılı iki ölçüt geliştirildiği ileri sürülmektedir. Buna göre, birinci ölçüt, ilgili kişinin toplumdaki görevi/işlevi iken, ikinci ölçüt, birinci ölçüte uyan kişi hakkında yapılan bir haberin toplumdaki bir tartışmaya katkı sağlamasıdır. Buna göre, birinci ölçüt kişinin niteliğini, ikinci ölçüt ise yayımlanan haberin niteliğini dikkate almaktadır. Bu değerlendirme için bkz. Burak Gemalmaz, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önünde Prenses Caroline Paparazzilere Karşı", *Özel Yaşam, Medya ve Ceza Hukuku* (ed. Yener Ünver), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 171.

⁴⁶ Gaskin/Birleşik Krallık Davası, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{%22fulltext%22:\[%22gaskin%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-57491%22\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{%22fulltext%22:[%22gaskin%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-57491%22])], parag. 37.

⁴⁷ Dudgeon/Birleşik Krallık Davası, [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{%22fulltext%22:\[%22dudgeon%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-57473%22\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{%22fulltext%22:[%22dudgeon%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-57473%22])], parag. 40-41.

düzenlemeler,⁴⁸ kişiye ait özel yerlerin ve evrakın aranması ve zaptı,⁴⁹ telefon konuşmalarının dinlenmesi ve kaydı posta gönderilerinin okunması, kişinin adı ve fotoğrafı, nam ve şöhreti, şerefi, hayat tarzı, kamuya yanlış tanıtılması⁵⁰ gibi hususlar özel hayat kapsamında yer almaktadır.⁵¹ Özel hayata ilişkin hususların öğrenilmesinin ve açıklanmasının esas olarak özel hayatın gizliliği ve korunması hakkına tecavüz oluşturacağı açık olmakla birlikte, görevleri ya da uğraş alanları nedeniyle kamuya mal olmuş kişiler, özel hayatlarının bir kısmını kaybetmektedirler.⁵² Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararları da bu doğrultudadır. Mahkeme birçok kararında, siyasetçiler için kabul edilebilir eleştiri sınırının diğer bireylere göre daha geniş olması gerektiğini ileri sürmüştür.⁵³ Diğer taraftan, kamuoyunun dikkatini sürekli olarak çeken kişilerin özel hayatlarına yönelik her müdahalenin meşru sayılabilmesi için, saldırıya muhatap olan kişinin özel hayatının gizliliği hakkına nazaran üstün nitelikte bir kamu yararının bulunması gerekmektedir.⁵⁴ Nitekim AIHM, Monaco Prensesi

⁴⁸ X.Y/Hollanda Davası,

⁴⁹ Funke/Fransa Davası,

⁵⁰ Burghartz/İsviçre Davası,

⁵¹ Gözübüyük & Gölcüklü, age., s. 335.

⁵² A. Şeref Gözübüyük&Feyyaz Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s. 336.

⁵³ Örneğin, bkz. Lingens/Avusturya Davası,

⁵⁴ Bilge Öztan, Şahsın Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 10. Baskı, 2001, s. 136. AIHM özel hayatın basın karşısında korunmasında yayınların kamu yararı dü-

Caroline von Hannover'ın gözlerden uzak bir restoranda arkadaşıyla yemek yerken, çocukları ile vakit geçirirken, alış veriş yaparken çekilmiş fotoğraflarının Alman dergilerinde yayımlanması ve bu durumun Alman Mahkemeleri'nce hukuka uygun bulunması üzerine önüne gelen davada, başvuruçunun kamuoyu tarafından çok tanınan bir kişi olmasının tek başına onun özel hayatında genel olarak nasıl davrandığının ya da nerelerde görüldüğünün kamuoyuna sunulmasını meşrulaştıramayacağını, ayrıca kamu yararının aranması gerektiğini belirterek, bu fotoğrafların yayımlanmasını özel hayatın ihlali olarak değerlendirmiştir.⁵⁵

Yakın zamanda Fransız Charlie Hebdo mizah dergisinde Hz. Muhammed ile ilişkili bir karikatürün yayımlanması üzerine iki kişinin söz konusu karikatürün inançlarına hakaret olduğu gerekçesiyle dergiyi basarak 12 kişiyi öldürmesiyle sonuçlanan eylemi ifade özgürlüğü ve onun ayrılmaz bir parçası olan basın özgürlüğüne ilişkin tartışmaları güncel hale getirmiştir. AİHS 10. maddesinin 2. fıkrasına göre dini değerleri rencide edecek nitelikteki ifadeler basın özgürlüğünü sınırlandıracak nedenler arasında yer almamakla birlikte, AİHM dine hakaret unsuru içeren basın açıklamalarının başkalarının şöhret ve haklarının korunması kapsamında sınırlandırılacaklarını kabul etmektedir.⁵⁶ Bu doğrultuda İ.A / Türkiye Kararı, basın aracılığıyla dini değerleri aşağılamanın sözleşmenin korunması kapsamına girmeyeceğinin önemli bir örneği olarak kabul edilebilir. Söz konusu dava, "Yasak Tümceler" isimli romanın 'Allah'a, Dine, Peygambere ve Kutsal Kitaba' hakaret ettiği gerekçesiyle yayınevi sahibinin para cezasına çarptırılması üzerine açılmıştır. AİHM, bu davada, her ne kadar din

şüncesine sağladığı katkının dikkate alınması gerektiğini kararlarında belirtmektedir. Bu yönde bir karar için bkz. Von Hannover/Almanya Davası, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22von%20hannover%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-109029%22>}, parag. 76.

⁵⁵ Von Hannover/Almanya Davası, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22von%20hannover%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-109029%22>}, parag. 47.

⁵⁶ Özden Çankaya&Melike Batur Yamaner, Kitle İletişim Özgürlüğü, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 38.

ve dini figürler ifade özgürlüğünün sınırlandırma nedenleri arasında sayılmasa da “*acil sosyal ihtiyaç*” kriterinden hareketle böyle bir sınırlandırmanın yapılabileceğini, başkalarının dini inançlarının da 10/2. maddede yer alan ‘*başkalarının hakları*’ kapsamına girdiğini belirtmiştir. Yüksek Mahkeme, söz konusu kararda çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin demokratik toplumun unsurları olduğunu ve şok edici, kışkırtıcı görüşlerin de ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmekle birlikte, söz konusu romanda yalnızca şok edici fikirlerin değil aynı zamanda İslam dininin peygamberinin kişiliğine hakaret dolu bir saldırının bulunduğu, bu nedenle Türk makamlarının yaptığı müdahalenin 10. maddeyi ihlal etmediğine karar vermiştir.

Yukarıdaki kararlar çerçevesinde Yüksek Mahkeme’nin özel hayatın korunması, genel ahlakın korunması ve basın özgürlüğünün sağlanması arasında bir denge kurulması konusunda isabetli bir tutum sergilediği anlaşılmaktadır. AİHM’nin basın özgürlüğünün kural, sınırlandırmanın ise istisna olduğu anlayışını benimsemiş olduğu, özellikle ulusal güvenlik, kamu düzeni, suçun önlenmesi gibi durumlarda dahi basın özgürlüğünün sınırlandırılması konusunda aşırıya kaçmadığı görülmektedir. Devletin ve toplumun korunması amacıyla basın özgürlüğünün sözleşmecî devletler tarafından sınırlandırıldığı durumlarda, Yüksek Mahkeme’nin otorite karşısında özgürlüğü koruma altına alan yaklaşımı dikkate değerdir.

IV. Anayasa Mahkemesi’nin Basın Özgürlüğüne İlişkin Çeşitli Kararları

Anayasa Mahkemesi basın özgürlüğünü düşünce ve kanaat özgürlüğünü tamamlayan ve onun kullanılmasını sağlayan bir özgürlük olarak ele almaktadır. Anayasa Mahkemesi’ne göre: “...*düşünce ve kanaat özgürlüğünü tamamlayan ve onun kullanılmasını sağlayan basın özgürlüğü de düşünce ve kanaat özgürlüğü gibi mutlak ve sınırsız değildir... Geniş halk kitlelerinin düşünce ve kanaatleri üzerinde etki yapan basının özgür olması, toplumun huzur ve selametini ve Devletin güvenliğini ihlal edecek mahiyetteki beyanların ve yazıların cezasız bırakılması demek değil, sadece basının önceden kayıtlama ve kısıtlamaya tabi tutulmaması demektir. İçtimai görevini yerine getirebilmesi için basının hür olması kadar sorumluluk şuuru ile hareket etmesi de şarttır. Sorumluluk şuurundan yoksun bir basın, her so-*

rumsuz kuvvet gibi er geç soysuzlaşır ve toplum hayatını sarsan ve milli güvenliği tehlikeye sokan bir kuvvet halini alır. Düşünce ve basın hürriyetleri ne kadar mukaddes olursa olsun böyle bir durum karşısında toplum düzenini ve milli güvenliği korumakla görevli olan kanun koyucu gerekli tedbirleri almak zorunluluğundadır.”⁵⁷

Anayasa Mahkemesi'nin, basın özgürlüğünün sınırlandırılmasında sınırın ne olması gerektiğine, diğer bir ifadeyle basın özgürlüğünün özüne hangi durumlarda dokunulmuş sayılacağına ilişkin yaklaşımını ortaya koymak açısından çeşitli kararlarının ele alınması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesi 1963 yılında verdiği bir kararda⁵⁸, “..... Kaldı ki, sözü geçen. (B) bendindeki yasaklama ile basın sansüre tabi tutulmamış, gazete ve dergi çıkarılması önceden izin alma ve mali teminat gösterme şartına bağlanmamış, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayınlanmasını engelleyici ve zorlaştırıcı iktisadi, mali ve teknik kayıtlar konulmamıştır. Şu halde bahsi geçen bent ile düşünce ve kanaat hürriyetinin gayesine uygun şekilde kullanılmasını zorlaştıran veya imkânsızlaştıran bir sınırlama yapılmamıştır. Bu itibarla bent hükmü ile düşünce ve kanaat hürriyetinin özüne dokunulmamış ve bu öz tahrip edilmemiştir.” ifadesinden de anlaşılacağı üzere, basının sansüre tabi tutulması, kitap, gazete ve dergi çıkarılmasının önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanması, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlayıcı iktisadi, mali ve teknik kayıtların konulması durumlarda basın özgürlüğünün özüne dokunulmasının söz konusu olacağını belirtmektedir. Nitekim, Mahkeme daha sonra yapılan bir itiraz başvurusunu da bu kararına atıf yaparak reddetmiştir. İtiraz başvurusuna konu teşkil eden olay, Son Havadis Gazetesi'nin 15, 16 ve 17 Eylül 1962 günlü sayılarında, Yüksek Adalet Divanı tarafından verilen kararlarla bunların infazına ilişkin ve 27 Mayıs'ı zedeleyecek nitelikte yazılar ve resimler yayımlamak suretiyle ilgili kanun hükmüne aykırı harekette bulunduğu gerekçesiyle Gazetenin sorumlu Müdürü hakkında kamu davası açılmasıdır. Açılan davada anayasaya aykırılık itirazına ilişkin olarak, ilgili hükümlerle vatandaşların yargı organınca verilmiş ve kesinleşmiş kararlar hakkında lehteki düşünce ve kanaatlerini serbestçe açıklayabilmelerine karşılık, aleyhteki düşüncelerin

⁵⁷ AYM, E. 1963/16, K. 1963/83, K.T. 08.04.1963.

⁵⁸ AYM, E. 1963/16, K. 1963/83, K.T. 08.04.1963; AYM, E. 1963/25, K. 1963/87, K.T. 08.04.1963.

açıklanmasının suç sayıldığı, oysa düşünce ve kanaat hürriyetinin her iki yöndeki fikir ve görüşlerin serbestçe açıklanması anlamına geldiği, bu sebeple düşünce ve kanaat hürriyetinin özüne dokunulduğu ileri sürülmüştür. Anayasa Mahkemesi ise “.....bu iddialara dayanan itiraz, Mahkememizin 8/4/1963 günlü ve 1963/83 sayılı kararında açıklanan gerekçeler ile reddedilmiş ve bu işte başkaca bir iddia da ileri sürülmemiş olduğundan işbu itirazın dahi 1963/83 sayılı kararımızda yazılı gerekçelerle reddi gerekir.” değerlendirmesinde bulunmuştur.⁵⁹

Anayasa Mahkemesi 13.05.1971 tarihli ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun 3. maddesinin b ve c fıkralarının, Anayasa'nun basın dışı haberleşme araçlarından yararlanmayı ve basın hürriyetini düzenleyen maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle açılan iptal davasına ilişkin kararında⁶⁰ ise “.....Basın hürriyetini sınırlamanın çeşitli yolları ve aşamaları vardır. Sansür de sadece bu yol ve aşamalardan bir tanesidir. Belirli durumlarda basın hürriyetinin sınırlandırılmasına cevaz veren Anayasa hükmü o sınırlamalar içinde sansürün de yer alabileceğini öngörmüş demektedir. Şu duruma göre 1402 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesinin (c) fıkrasında yer alan ve yukarıda bb bendinde açıklanan 'gazete, dergi, kitap ve diğer yayımların basın ve yayımını kayıtlamak veya bunlar üzerine sansür koymak veya Sıkıyönetim bölgesine sokulmasını yasaklamak' yetkisinin Anayasa'ya aykırı yönü yoktur.” biçimindeki ifadeden de anlaşılacağı üzere, bu defa sansürü, basın özgürlüğünü sınırlandırmanın yollarından biri olarak görmek suretiyle önceden benimsediği hakkın özü yaklaşımını terk etmiştir. Anayasa Mahkemesi söz konusu kararında, Sıkıyönetim Komutanlığına matbaaları kapatma yetkisinin verilmesini ise “...sıkıyönetim ilanını zorunlu kılan bir ortamda basımevlerinin olumsuz, yıkıcı faaliyetleri, ağır ve tehlikeli durumlara, Devlet ve millet bünyesinde geniş ölçüde tahribata yol açabileceği..”⁶¹ gerekçesiyle Anayasaya uygun bulmuştur. Oysa basımevlerini kapatma yetkisinin Sıkıyönetim Komutanlığına verilmesinin haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici nitelikte bir sınırlandırma olduğu ortadadır. Zira, karşıoy yazısında yer alan⁶² “ sıkıyönetim, dış veya içten gelecek tehlikelere karşı ülkeyi ve anayasal düzeni korumayı amaç edinen bir yönetim biçimidir. Anayasa düze-

⁵⁹ AYM, E. 1963/19, K. 1963/86, K.T. 8.4.1963.

⁶⁰ AYM, E. 1971/31, K. 1972/5, K.T. 16.02.1972.

⁶¹ AYM, E. 1971/31, K. 1972/5, K.T. 15-16.02.1972.

⁶² AYM, E. 1971/31, K. 1972/5, K.T. 15-16.02.1972, AMKD, Sayı: 10, s. 232.

nini korumak isteyen bir yönetim şeklinin, Anayasanın öngördüğü temel hakları bir tarafa itmeye, onların özüne dokunmaya kalkışması düşünülemez..... Sıkıyönetim süresinde bazı hakların nasıl sınırlandırılacağı ve hatta kısa süreli de olsa kullanılmayacağı yasa ile belirtmek gerekirse de, bu düzenleme hiçbir zaman hakkın özünü temelden götürülecek nitelikte olmamalıdır. Bu açıdan 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın 3. maddesi incelenecek olursa, sıkıyönetim komutanına Anayasa düzenini korumak değil, tersine Anayasa düzenini kökünden tahrip etmeye elverişli geniş yetkilerin verildiğini saptamak mümkündür.” biçimindeki ifade, bu görüşü destekler niteliktedir.

Anayasa Mahkemesi, 13.6.1952 günlü ve 5953 sayılı “Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkındaki Kanun” un 12.2.1954 günlü ve 6253 sayılı Kanun’la değişik 20. maddesinin öngördüğü, günlük gazetelerin meslek kuruluşları dışındaki kişilerce Şeker Bayramlarının ikinci ve üçüncü, Kurban Bayramlarının ikinci, üçüncü ve dördüncü günlerinde yayınlanamayacağı yolundaki hükmünün, Anayasanın düşünce ve kanaat hürriyeti ile basın hürriyetine ilişkin maddelerine aykırı olduğu iddiasının konu edildiği itiraz başvurusuna ilişkin kararında basın özgürlüğünün özü kavramını farklı bir yaklaşımla ele almıştır. Söz konusu karardaki⁶³ “5953 sayılı Kanun’un 6253 sayılı Kanun’la değişik 20. maddesinin getirdiği sınırlamanın düşünce temel hak ve özgürlüğünün özüne dokunup dokunmadığı konusuna gelince: Günlük gazeteler, düşünce ve kanıları yayma araçlarından bir bölümünü oluşturmaktadır. Bayram günlerinde, söz konusu özgürlüğün başka yollarla kullanılması engellenmiş değildir. Örneğin, bayram gazeteleri, kitap, günlük olmayan süreli yayın, bildiri, broşür, radyo, televizyon, resim ve söz ile düşünce ve kanıların açıklanması olanağı vardır. Özetlenecek olursa, itiraz konusu hükümlerle getirilen sınırlamanın, kamu yararına dayanması nedeniyle, Anayasa’nın 11. maddesinin I. fıkrasına aykırı bir yönü bulunmadığı gibi, bu sınırlama yılın ancak beş gününü içermesi, düşünce ve kanıların bu süre içinde bayram gazetelerinde ve başka iletişim araçlarıyla açıklanabilmesi, yasaklamanın düşüncenin kendisine değil, yayım aracına ilişkin bulunması bakımlarından düşünce özgürlüğünün özüne de dokunmamakta ve böylece Anayasa’nın 11. ve 20. maddelerine aykırı düşmemektedir.” ifadesinden, yasaklamanın düşüncenin kendisine değil, yayım aracına ilişkin bulunması durumunda hakkın özüne dokunulmuş sayılmayacağı anla-

⁶³ AYM, E. 1978/54, K. 1979/9, K.T. 08.02.1979.

şılmaktadır. Anayasa Mahkemesi bu kararıyla hakkın özü konusunda daha önceki yaklaşımından uzaklaşmıştır. Düşüncenin kendisine değil yayım aracına getirilen kısıtlamayı hakkın özünü tahrif edici nitelikte bulmayan Anayasa Mahkemesi, bu kez 1993 yılında verdiği başka bir kararda bu kısıtlamayı bazı hak ve özgürlüklerin durdurulması olarak görmüştür.⁶⁴ Bu kararlar ışığında, hangi sınırlandırmaların basın özgürlüğünün özünü tahrif ettiği konusunda Anayasa Mahkemesi'nin tutarlı bir yaklaşım içinde olmadığı ileri sürülebilir.

Anayasa Mahkemesi, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun bazı maddelerinin iptal davasına konu olması üzerine, basın özgürlüğü açısından hakkın özünün içeriğine ilişkin belirlemede bulunduğu bir başka kararda,⁶⁵ *“Ülkemizde yaşanan terörün amacı, niteliği, kullandığı araçlar ve nihai hedefi dikkate alındığında, iptal konusu kuralların, Anayasa'nın 26. ve 28. maddelerindeki hakların gayesine uygun bir şekilde kullanılmasını son derece zorlaştıran veya onu kullanılmaz duruma düşüren kayıtlara bağlamadığı dolayısıyla, bu hakların özüne dokunmadığı, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün, kamu düzeninin ve milli güvenliğinin korunmasının gereği olarak, zorunlu bir sosyal ihtiyaçtan kaynaklandığı ve ülkenin milli birlik ve bütünlüğü gibi meşru bir amaç taşıdığı anlaşılmaktadır.”* değerlendirmesinde bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi'nin, gerek düşünce özgürlüğü gerekse düşünce özgürlüğünü tamamlayan ve onun kullanılmasını sağlayan bir özgürlük olarak nitelediği basın özgürlüğü ile ilgili sınırlandırmaların Anayasaya uygunluk denetimini yaparken, bu özgürlükleri, çoğulcu bir yaklaşımla farklı düşüncelerin açıklanması ve muhalefet etme hakkının tanındığı bir serbesti olarak değil, mevcut düzene ve Anayasaya uygun düşüncelerin açıklanması şeklinde değerlendirdiği ifade edilmektedir.⁶⁶ Anayasa Mahkemesi'nin diğer temel hak ve özgürlüklere ilişkin pozitivist yaklaşımı basın özgürlüğü konusundaki bazı kararlarında da görülmektedir. Anayasa'ya uygunluk denetiminin yalnızca pozitif Anayasa metni ile sınırlı tutulması ya da bu durumun dayanağı olarak hürriyetlerin kaynağının ve etki alanlarının sadece pozitif Anayasa metninden ibaret görülmesi halinde örneğin; Anayasa'da yer almayan bir hürriyet kategorisinin ifade hürriyeti kapsamında görülemeyeceği ve kişiler tarafından da

⁶⁴ AYM, E. 1992/36, K. 1993/4, K.T. 20.01.1993.

⁶⁵ AYM, E. 2006/121, K. 2009/90, K.T. 18.06.2009.

⁶⁶ Salihpaşaoğlu, age., 125.

kullanılmayacağı sonucuna varılabileceği ileri sürülmektedir.⁶⁷ Nitekim, 5680 sayılı Basın Kanunu'nun 31. maddesinin Anayasa'nın düşünce, basın ve bilim özgürlüğünü düzenleyen 17, 20, 21, 22, 24. maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle açılan iptal davasına ilişkin kararında, Mahkeme'nin pozitivist yaklaşımı dikkat çekmektedir. Söz konusu kararda Anayasa Mahkemesi, yabancı memleketlerde basılan ve yayımlanan eserlerle ilgili olarak, Anayasa'da açık ya da kapalı herhangi bir hükmün bulunmadığını, bu konunun düzenlenmesinin kanuna ve kanun koyucuya bırakıldığını, yabancı memleketlerde basılan ve yayımlanan eserlerin basın hürriyetinin düzenlendiği 22. madde kapsamında görülemeyeceğini, Basın Kanunu'nun 31. maddesindeki, bu tür eserlerin yurda sokulması ve dağıtılması konusunda Bakanlar Kuruluna yasaklama yetkisi veren hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığını belirtmiştir.⁶⁸ Oysa, Mahkemenin pozitivist yaklaşımı aşmaya yönelik ve hukukun Anayasa dışındaki kaynaklarına vurgu yapan değerlendirmeleri de bulunmaktadır. Örneğin 1986/11 sayılı kararında Mahkeme, hukuk devleti konusunda: *"Anayasanın açık hükümlerinden önce hukukun bilinen ve tüm uygar ülkelerin benimseyip uyduğu ilkelere uygun olması gerekir..... Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayıp yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasa koyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ve Anayasa bulunduğu bilincinden uzaklaştığında geçersiz kalacağını bilen devlettir"*⁶⁹ yorumunu yapmaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin korunmasının anayasa yargısının meşruiyet kaynağı olduğu düşünüldüğünde, anayasaya uygunluk denetimi yaparken, Anayasa Mahkemesi'nin genelde özgürlükler ve özelde basın özgürlüğü karşısında ihtiyatlı bir tutum değil, koruyucu ve geliştirici bir tutum içinde bulunması gerekmektedir. Anayasa'da sınırlı hak anlayışını yansıtan ve devletin ideolojik tarzda yorumlanmasına yol açan hükümlerin yanısıra çoğulculuğa ve sınırlı iktidara işaret eden, insanın serbestçe gelişimini esas almayı gerektiren hukuk devleti, demokratik devlet ve insan haklarına saygı gibi ifadeler de yer almaktadır. Nitekim Mah-

⁶⁷ Reyhan Sunay, 1961- 1982 Anayasaları Döneminde Anayasa Mahkemesi'nin İfade Hürriyeti Konusundaki Yaklaşımı ve İlgili Karar Özetleri, LDT Yayınları, Ankara, 2002, s. 12.

⁶⁸ AYM, E. 1963/170, K. 1963/178, K.T. 05.07.1963, AMKD, Sayı: 1, s. 373-374. Pozitivist hak anlayışını yansıtan bu tutumun 1982 Anayasası döneminde de sürdürüldüğü ileri sürülmektedir. Bu yönde bkz. Sunay, *age.*, s. 13.

⁶⁹ AYM, E. 1985/31, K. 1986/11, K.T. 27.3.1986.

kemenin yukarıda sözü geçen 1986/11 sayılı kararında hukuk devleti konusunda, hukukun üstün kurallarına açıklık ilkesini vurguladığı yorumunun ifade hürriyeti ve onu tamamlayan ve kullanılmasını sağlayan basın özgürlüğü ile ilgili uyumsuzluklarda esas alınması durumunda, söz konusu hürriyetin demokratik toplumdaki işlevi ile uyumlu kararlar verilmesi sağlanabilecektir.

Anayasa Mahkemesi'ne, 4756 sayılı Kanun'un 2. maddesiyle değiştirilen 13.4.1994 günlü, 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluşu ve Yayınları Hakkında Kanun"un 4. maddesinin ikinci fıkrasının (b) ve (k) bentlerinin iptali için 2002 yılında yapılan iptal başvurusunda, dava konusu "*veya toplumda nefret duyguları oluşturan*" ve "*veya korku salacak*" ibarelerinin, soyut ve içeriği belirgin olmayan, kişisel anlayış ve takdire göre değişen nitelikte olduğu, bu belirsizliğin radyo ve televizyonların doğru ve yansız yayın yapmalarını yurt ve dünya gerçeklerinin halka duyurulmasını engelleyeceği belirtilerek, Anayasa'nın 2., 5., 13., 26., 28. ve 38. maddelerine aykırılığı ileri sürülmüştür. Anayasa Mahkemesi: "*Radyo, televizyon ve veri yayınları ile büyük halk kitleleri istenilen doğrultuda yönlendirilebilir. Nefret duygularını oluşturan veya korku salan yayınlara imkan verilmesi halinde toplumun huzur ve düzeninin etkileneceği kuşkusuzdur. Sürekli değişen toplumsal olaylar karşısında insanlar arasında nefret duygularını oluşturan veya korku salan yayınların neler olduğunun önceden yasa koyucu tarafından belirlenmesindeki güçlük göz ardı edilemez ise de, bu kavramlara zaman içinde öğreti ve yargı kararlarıyla içerik ve anlam kazandırıldığı da bir gerçektir*" demiştir. Mahkeme "*...yasaklanan yayınlara izin verilmesi halinde bunların kamu düzeni ve kamu güvenliği bakımından yaratabileceği ağır sonuçlar gözetildiğinde, yapılan düzenlemenin demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olduğu ileri sürülemez.*" şeklindeki değerlendirmesiyle, nefret söylemi niteliğinde kabul edilen yayınlara yönelik yaptırım uygulanmasını Anayasa'nın 26. maddesine uygun bulmuştur.⁷⁰ Aynı iptal başvurusunda 4756 sayılı Kanun'un 2. maddesiyle değiştirilen 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin ikinci fıkrasının (r) bendinde yer alan ve bölünür ekran yoluyla ana program ile ilgili bilgi veren konuları işleyen yayın yapılmasını yasaklanmasını öngören düzenlemenin haklı bir nedene dayanmadığı, yayıncılığın temel ilkeleriyle bağdaşmadığı, (r) bendinde yer alan

⁷⁰ AYM, E. 2002/100, K. 2004/109, K.T. 21.09.2004.

"... ana program ile ..." ibaresinden sonra gelen "... ilgili ..." sözcüğünün Anayasa'nın 26. ve 28. maddelerine aykırılığı ileri sürülmüştür. Burada da Anayasa Mahkemesi: "Televizyonda bölünür ekran yoluyla ana programla ilgili bilgilerin verilmesinin, yayınlanan programın yayını izleyenler tarafından daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla yönelik olup, bunun yasaklanmasının ise düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünü sınırladığı açıktır. Böyle bir sınırlamanın Anayasa'nın 26. maddesinin ikinci fıkrasında sayılan nedenler kapsamında düşünülmesi olanaksız olduğundan dava konusu "ilgili" sözcüğü Anayasa'nın 26. maddesine aykırıdır, iptali gerekir." değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu yerinde değerlendirmeye karşın, Mahkeme, adı geçen Kanun'un 16. maddesiyle değiştirilen 3984 sayılı Kanun'un 33. maddesinin ikinci fıkrası⁷¹yla getirilen idari para cezası tutarlarının çok yüksek olmasının demokratik toplum düzeninin gerekleri ve ölçülülük ilkesi ile bağdaşmadığı, bu durumun haber alma özgürlüğü ve basın özgürlüğü yönünden ağır sonuçlara yol açacağı, dolayısıyla

⁷¹ Madde 33. - (Değişik: 15/05/2002-4756/16) Üst Kurul, öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlal eden, yayın ilkelerine ve bu Kanunda belirtilen diğer esaslara aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını uyarı veya aynı yayın kuşağında açık şekilde özür dilemesini ister. Bu talebe uyulmaması veya aykırılığın tekrarı halinde ihlale konu olan programın yayını, bir ila oniki kez arasında durdurulur. Bu süre içinde programın yapımcısı ve varsa sunucusu hiçbir ad altında başka bir program yapamaz. Yayını durdurulan programların yerine, aynı yayın kuşağında ve reklamsız olarak, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına Üst Kurulca hazırlanacak eğitim, kültür, trafik, kadın ve çocuk hakları, gençlerin fiziksel ve ahlaki gelişimi, uyuşturucu ve zararlı alışkanlıklarla mücadele, Türk dilinin güzel kullanımı ve çevre eğitimi konularında programlar yayınlanır.

Aykırılığın tekrarı halinde;

a) Ulusal düzeyde yayın yapan kuruluşlara, ihlalin ağırlığına göre, yüzyirmibeş milyar liradan az olmamak kaydıyla ikiyüzelli milyar liraya kadar,

b) Yerel, bölgesel ve kablo ortamından yayın yapan kuruluşlara;

1. Kapsadığı yayın alanı itibarıyla, bir milyondan fazla nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlalin ağırlığına göre, altmış milyar liradan az olmamak kaydıyla yüz milyar liraya kadar,

2. Kapsadığı yayın alanı itibarıyla, beşyüz bin ila bir milyon arasında nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara ihlalin ağırlığına göre, otuz milyar liradan az olmamak kaydıyla altmış milyar liraya kadar,

3. Kapsadığı yayın alanı itibarıyla, ikiyüzelli bin ila beşyüz bin arasında nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlalin ağırlığına göre, yirmi milyar liradan az olmamak kaydıyla kırk milyar liraya kadar,

4. Kapsadığı yayın alanı itibarıyla, ikiyüzellibinden az nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlalin ağırlığına göre, beş milyar liradan az olmamak kaydıyla on milyar liraya kadar,

c) Radyo yayınları için yukarıdaki miktarların yarısı kadar, İdari para cezası uygulanır.

kuralın Anayasa'nın 13., 26. ve 28. maddelerine aykırı olduğu iddiası karşısında, söz konusu kuralın Anayasa'nın 13., 26. ve 28. maddeleriyle ilgisi bulunmadığını ifade etmiştir.⁷² Oysa 33. maddede belirtilen ve para cezasını gerektiren bu ihlallerin niteliği ile para cezalarının miktarı ve her bir aykırılık için ayrı bir idari para cezasının verileceği nazara alındığında para cezalarının çok yüksek olduğu görülmektedir. Zira, bu cezalar basın ve yayın dışında bir gelire sahip olmayan ulusal ve özellikle yerel ve bölgesel televizyon ve radyo kuruluşlarının yayın hayatlarını sürdürmelerini olanaksız kılabilir. Cezaların caydırıcı nitelikte olmakla birlikte basın ve yayın kuruluşlarının varlıklarına son vermemesi gerekmektedir. Bu nedenle, dava konusu kuraldaki para cezaları, Anayasa'nın haber alma özgürlüğünü düzenleyen 26. ve basın özgürlüğünü düzenleyen 28. maddeleri ile bağdaşmamaktadır. Anayasa'nın 13. maddesinde, temel hak ve özgürlüklerle ilgili sınırlamaların "demokratik toplum düzeninin gereklerine" ve "ölçülülük" ilkesine aykırı olamayacağı belirtilmiştir. Demokratik hukuk devletinde güdülen amaç ne olursa olsun sınırlamalar özgürlüğün kullanılmasını ortadan kaldıracak nitelikte olmamalıdır. Söz konusu fıkra ile öngörülen, ulusal, bölgesel ve yerel çerçevede hizmet veren birçok yayın kuruluşunun kapanmasına neden olabilecek tutarlardaki para cezalarını haklı bir nedene dayandırmak ve Anayasa'nın 13. maddesindeki "demokratik toplum düzeninin gerekleri" ve "ölçülülük" ilkesiyle bağdaştırmak olanaksızdır.

12.09.2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunla Anayasa'nın 148. maddesinde yapılan değişiklikle, Anayasa Mahkemesi'nin görevleri arasına bireysel başvuruları karara bağlama görevi de dahil edilmiştir. Söz konusu maddenin 3. fıkrasında "*Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.*" ifadesi yer almaktadır. Anayasa'nın bu hükmü doğrultusunda, basın özgürlüğü kamu gücü ile ihlal edildiğinde, bu ihlal karşısında AİHM'ne başvuru yapılabilmesi için iç hukuk yollarının tüketilmesi gerektiğinden, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapılması zorunlu hale gelmektedir. Bu noktada,

⁷² AYM, E. 2002/100, K. 2004/109, K.T. 21.09. 2004.

AİHM karar ve içtihatlarının önemi daha da artmaktadır. Zira, Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru davalarında AİHM içtihatlarını dikkate almadan, karar vermesi durumunda, bu kararların AİHM'e götürülmesi ve AİHM'in, Anayasa Mahkemesi kararının temel hak ihlalini ortadan kaldırmadığını tespit ederek ihlal kararı vermesi söz konusu olabilecektir. Anayasa Mahkemesi'nin basın özgürlüğüne ilişkin bireysel başvuruları değerlendirirken nasıl bir yaklaşım içinde olduğunun daha iyi anlaşılabilmesi için bu konuda vermiş olduğu bazı kararların incelenmesinde fayda bulunmaktadır. Bu kararlardan ilki ses getiren Bekir Coşkun Kararı'dır.

Cumhuriyet Gazetesi'nde köşe yazarı olan Bekir Coşkun, söz konusu Gazetenin 4/7/2013 tarihli nüshasında İstanbul'da başlayıp yurt geneline yayılan merdiven boyama eylemlerini konu alan ve "Gezi olayları" olarak bilinen ve kamuoyu gündemini uzun süre meşgul etmiş olaylardan sonra bazı şahısların kendilerince çevre sorunlarına dikkat çekmek için başlattığı şehir merdivenlerini boyama etkinliğine karşı bazı belediye yetkilileri ile bazı siyasilerin gösterdikleri tepkiyi esprili bir tarzda eleştirdiği "Boyalı Merdivenler" başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Söz konusu yazı nedeniyle Coşkun hakkında kurul halinde çalışan kamu görevlilerine hakaret suçunu işlediği iddiasıyla İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca kamu davası açılmıştır. İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi 29/4/2014 tarihli kararla, Coşkun'un basın yoluyla hakaret suçundan bir yıl iki ay on yedi gün karşılığı adli para cezasıyla cezalandırılmasına ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar vermiştir. Bu karar üzerine, Coşkun, köşe yazısında dile getirdiği düşüncelerden dolayı cezalandırılmasının, ifade ve basın özgürlüğünü ihlal ettiği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuştur. Konuyu inceleyen Anayasa Mahkemesi AİHM'nin bu konuda vermiş olduğu çeşitli kararlar doğrultusunda belli başlı tespitlerde bulunmuştur. Mahkeme, öncelikle demokrasilerin, temel hak ve özgürlüklerin en geniş ölçüde sağlanıp güvence altına alındığı rejimler olduğunu, demokratik bir hukuk devletinde, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunup tümüyle kullanılamaz hale getiren sınırlamalara yer verilemeyeceğini, Anayasa'nın, temel hak ve hürriyetlerin sınırlanmasını düzenleyen 13. maddesinde de temel hak ve özgürlüklerin özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa'da öngörülen sebeplerle ve ancak kanunla sınırlanabileceğinin kabul

edildiğini, anayasal açıdan dokunulamayacak özün, her temel hak ve özgürlük açısından farklılık gösterdiğini, bununla birlikte kanunla getirilen sınırlamanın hakkın özüne dokunmadığının kabulü için temel hakların kullanılmasını ciddi surette güçleştirip, amacına ulaşmasına engel olmaması ve etkisini ortadan kaldıracı bir nitelik taşımaması gerektiği değerlendirilmesinde bulunmuştur.⁷³ Öze dokunma yasağını ihlal etmeyen müdahaleler yönünden gözetilmesi öngörülen “*demokratik toplum düzenininin gerekleri*”nden olmanın, bir sınırlamanın demokratik bir toplumda zorlayıcı bir toplumsal ihtiyacın karşılanması amacına yönelik olmasını ifade ettiği, buna göre, sınırlayıcı tedbir, bir toplumsal ihtiyacı karşılamıyorsa ya da başvurulabilecek en son çare niteliğinde değilse, demokratik toplum düzenininin gereklerine uygun bir tedbir olarak görülemeyeceği vurgulanmıştır.⁷⁴ Demokratik toplumun temellerinden olan ifade özgürlüğünün sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararsız veya ilgilenmeye değmez görülen ifadeler için değil, Devletin veya toplumun bir bölümünü eleştiren, onlara çarpıcı gelen, onları rahatsız eden ifadeler için de geçerli olduğu, çünkü bunların, demokratik toplum düzeninde geçerli olan çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleri olduğu belirtilmiştir.⁷⁵ Anayasa Mahkemesi, ifade özgürlüğünün büyük ölçüde eleştiri özgürlüğünün güvence altına alınmasını hedeflediğini, bu nedenle, düşüncelerin açıklanması ve yayılması sırasında kullanılan ifadelerin sert olmasının doğal karşılanması gerektiğini, öte yandan siyasi tartışma özgürlüğünün “*tüm demokratik sistemlerin temel ilkesi*” olduğu göz önüne alındığında diğer ifade türlerine nazaran, siyasi ifade özgürlüğüne ayrıca önem vermek gerektiğini ifade etmiştir.⁷⁶ Bu değerlendirmeler doğrultusunda, Mahkeme, başvurucunun dava konusu makalede

⁷³ Anayasa Mahkemesi’nin Bekir Coşkun Başvurusuna ilişkin kararı, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/e9014968-b510-48f4-b808-87726a1add8d?wordsOnly=False>, parag. 49.

⁷⁴ Anayasa Mahkemesi’nin Bekir Coşkun Başvurusuna ilişkin kararı, parag. 51. Bu değerlendirmede Anayasa Mahkemesi, Handyside/Birleşik Krallık Davası, 7.12.1976, parag. 48’a atıfta bulunmuştur.

⁷⁵ Anayasa Mahkemesi’nin Bekir Coşkun Başvurusuna ilişkin kararı, parag. 52. Bu değerlendirmede Anayasa Mahkemesi, Handyside/Birleşik Krallık Davası, 7.12.1976, parag. 49’a atıfta bulunmuştur.

⁷⁶ Anayasa Mahkemesi’nin Bekir Coşkun Başvurusuna ilişkin kararı, parag. 64. Bu değerlendirmede Anayasa Mahkemesi Lingens/Avusturya Davası (8.7.1986), parag. 41-42 ve ayrıca Feldek/Slovakya Davası (12/7/2001), parag. 83’e atıfta bulunmuştur.

kendi bakış açısından Türkiye'deki çevre sorunlarına dikkat çeken bir eyleme destek vermesinin ve bu eyleme karşı olanları eleştirmesinin genel olarak kamu yararını ilgilendiren bir mesele olduğunda kuşku bulunmadığını, ayrıca hükümetlere ve siyasetçilere yöneltilen eleştirinin sınırı da özel kişilere göre daha geniş olduğu⁷⁷nu belirterek, başvurucunun ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin "*başkalarının şöhret ve haklarının*" korunması için demokratik toplum düzeninde gerekli bir müdahale olmadığı kanaatine varmış, başvurucunun Anayasa'nın 26. ve 28. maddelerinin birinci fıkralarında güvence altına alınan ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir. AİHM'nin basın özgürlüğüne ilişkin kararlarında esas olarak sınırlama sebeplerini dar yorumladığı göz önüne alındığında, söz konusu kararın AİHM'nin basın özgürlüğüne ilişkin yaklaşımına uygun nitelikte bir karar olduğu görülmektedir.

İfade ve basın özgürlüğü ile şeref ve itibara saygı hakkı arasındaki çatışma açısından davalar, ya başvurucunun ileri sürdüğü görüşlerinden dolayı bir müdahale ile karşılaşmasından kaynaklanmaktadır ya da başvurucu, kendisi hakkında bir takım ifadeler ileri sürülen kişidir ve bu görüşlere karşı olağan hukuk yollarına gitmiş ancak sonuç alamamıştır.⁷⁸ Çatışma bazen, yukarıdaki örnekte olduğu gibi, ifade ve basın özgürlüğü lehine sonuçlanırken, bazen de şeref ve itibara saygı hakkı ya da kişilik hakkı lehine sonuçlanabilmektedir. Bununla birlikte çatışmanın hem şeref ve itibara saygı lehine ve hem de kişilik hakkı lehine sonuçlandırıldığı bir karar olarak Emin Aydın Kararı ilginç bir örnektir. Somut olayda başvurucu, yerel bir gazetede yazdığı '*Ucuz Olmak*' ve '*Motosikletli Zibidiler*' başlıklı iki köşe yazısı nedeniyle hakkında mahkumiyet kararı verilmesiyle ifade ve basın hürriyetinin ihlal edildiğini ileri sürmektedir. Anayasa Mahkemesi, öncelikle başvurucu hakkında verilen mahkumiyet hükümlerinin açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildiği dolayısıyla ortada ifade ve basın hürriyetine mahkeme kararı yoluyla yapılan bir müdahale bulunduğu, müdahalenin kanun tarafından öngörüldüğünün açık olduğu, mü-

⁷⁷ Bu değerlendirmede Anayasa Mahkemesi Castells/İspanya Kararı'na atıfta bulunmuştur. Bkz. Castells/İspanya Davası, 23/4/1992, parag. 46.

⁷⁸ Tolga Şirin, "Üçüncü Yılda Bir Bilanço: Türkiye Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Usulünün ve Kararlarının Değerlendirilmesi", http://www.kamuhukukculari.org/upload/dosyalar/Tolga_Airin_333_1.pdf, s. 117.

dahaleyi gerektiren meşru sebebin somut olayda başkalarının şöhret ve haklarının korunması olduğu tespitini yaptıktan sonra, müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı ve ifade ve basın özgürlüğü ile başkalarının hak ve şöhret değerlerinin çatışması halinde adil ve ölçülü bir dengenin nasıl kurulacağı husularının üzerinde durmuştur.⁷⁹ Anayasa Mahkemesi, somut olayda iki ayrı yazı ve iki ayrı yazı nedeniyle verilen cezalar bulunması sebebiyle söz konusu cezaların demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı ve çatışan haklar arasında adil ve ölçülü bir dengenin kurulup kurulmadığı hususlarının ayrı ayrı değerlendirilmesini uygun görmüş ve değerlendirmesini öncelikle 'Ucuz Olmak' başlıklı köşe yazısı yönünden yapmıştır. Söz konusu yazıda şu ifadeler yer almaktadır: "...kamusal yetkisini kullanarak motosikletine (son üç rakamı aynı olan) özel plaka takan kurum amirlerini, en üst makama yalalaklık olsun diye yalancı şahitlik yapan kamu görevlilerini, halkın iradesi ile geldikleri makamları kendilerine çıkar temin etme ve daha da yükselme yeri görüp kaynakları çarçur edencesine kullanan siyasetçileri, makam ve mevkileriyle kendini adam sananları, halkın varlığını yok sayıp zenginlik askeri, güçlüünün uşağı gibi davrananları ve çok daha fazlasını 'Ucuzlar' sınıfına koyabiliriz. Bir de var olan gazeteleri ve gazetecileri şahsi çıkar ve çakallıkları için kullanamayan, onlar üzerinden sahtekarlıklarını topluma empoze edemeyip de alternatif oluşturmaya çalışan toplum mühendisleri ve memleket şekilcilerini de, ucuzlar sınıfına koyuyorum".⁸⁰

Anayasa Mahkemesi, bu olayı *Janowski* davasında, gazeteci olan başvuruçunun belediye görevlilerinin yüzlerine karşı 'aptal' ve 'hödük' ifadelerini kullanmasına benzetmiş⁸¹, buna ek olarak devlet memurlarının, görevlerini yerine getirirken performanslarını etkilemeyi ve kamuoyunun bu kişilere olan güvenine zarar vermeyi amaçlayan aşağılayıcı ve hakaret içerikli saldırılara karşı korunması anlamına gelen kamusal konum doktrinine yaklaşmış⁸² ve söz konusu yazıda yer alan cinsiyetçi söylem ve 'bu kişilerin ucuzluklarında annelerinin suçu olmadığı' gibi ifadelerin demokratik bir toplumda korunmayacağını ifade

⁷⁹ Anayasa Mahkemesi'nin Emin Aydın Başvurusu'na ilişkin kararı, http://www.kararlar.anayasa.gov.tr/kararYeni.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=10000842&content= parag. 66, 67, 68, 69.

⁸⁰ Anayasa Mahkemesi'nin Emin Aydın Başvurusu'na ilişkin kararı, parag. 10.

⁸¹ *Janowski/Polonya Davası*, 21/1/1999, parag. 32-35.

⁸² Şirin, age., s. 119.

ederek⁸³ somut olayda ifade ve basın özgürlüğüne yönelik müdahalenin demokratik toplumda gerekli ve ölçülü olduğu anlaşıldığından Anayasa'nın 26. ve 28. maddelerinde korunan hakların ihlal edilmediğine karar verilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin ihlal bulunmadığı yönündeki bu değerlendirmesinin, AIHM'nin *Tuşalp/Türkiye*⁸⁴, *Eon/Fransa*⁸⁵ kararlarında ortaya koymuş olduğu ilkelerle çeliştiği, bu kararıyla kamuda görev yapan kişilerin kamusal ve/veya kişisel eylem veya eylemsizliklerinin basın tarafından eleştirilmesi açısından AIHM'nin çizdiği sınırlardan daha geniş bir korumayı kabul ettiği görülmektedir.⁸⁶

Anayasa Mahkemesi başvuruçunun '*Motosikletli Zibidiler*' başlıklı köşe yazısı yönünden yaptığı değerlendirmede ise, aksine ifade ve basın özgürlüğü lehine bir sonuca ulaşmıştır. Söz konusu köşe yazısının konusu, bir siyasi partinin üyesi olan vatandaşın oğlunun ehliyetsiz, plakasız, yüksek hızda ve egzozu açık bir şekilde motosiklet kullanırken trafik polislerince durdurulması ile ilgilidir. Başvurucu bu yazıda, söz konusu vatandaşın, ilgili partinin ilçe başkanından emniyet mü-

⁸³ Anayasa Mahkemesi'nin Emin Aydın Başvurusu'na ilişkin kararı, parag. 76-77.

⁸⁴ Tuşalp/ Türkiye Davası,
<http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22tusalp%20v.%20turkey%22%5D%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%5D%22itemid%22:%5B%22001-109189%22%5D%7D>

⁸⁵ Eon v. Fransa Davası,
<http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Eon%20v.%20france%22%5D%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%5D%22itemid%22:%5B%22001-117742%22%5D%7D>

⁸⁶ Eon / Fransa Kararı'nda Cumhurbaşkanı'nın 28 Ağustos 2008 tarihinde yaptığı Laval ziyareti sırasında ve tam cumhurbaşkanlığı kortejinin geçeceği sırada başvuran üzerinde 'defol git, geri zekâli' yazan bir levha kaldırması üzerine derhal polisler tarafından derdest edilerek karakola götürülen, Cumhuriyet savcısı tarafından Cumhurbaşkanı'na hakaret ettiği gerekçesiyle ceza davası açılan başvuruçunun, Laval Asliye Mahkemesi'nin 6 Kasım 2008 tarihli kararıyla Cumhurbaşkanı'na hakaret suçundan mahkum edilerek 30 Avro para cezasına çarptırılmış ve bu ceza da ertelenmiştir. Başvurucu, mahkum olmasının Sözleşmenin 10. maddesi tarafından koruma altına alınan ifade özgürlüğünü ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Yüksek Mahkeme, bir siyasetçiye siyasetçi olması dolayısıyla yöneltilen eleştirinin sınırlarının, sıradan bir kişiye yöneltilen eleştirinin sınırlarından daha geniş olduğu, ikincisinin aksine birincisinin zorunlu ve bilinçli olarak fiillerini ve davranışlarını vatandaşların ve gazetecilerin dikkatli bir kontrolüne açık bıraktığını; dolayısıyla siyasetçinin daha fazla hoşgörülü olması gerektiğini belirtmiştir. Mahkeme, kamu yetkililerinin cezalandırma yoluna başvurmalarının hedeflenen amaç ile orantılı olmadığına ve dolayısıyla demokratik bir toplumda gerekli olmadığına karar vermiştir. Bu yönde bkz. Eon v. Fransa Davası, parag. 59, 62.

dürünü aramasını rica ettiğini, bu nedenle de oğluna ceza kesilmediğini ileri sürmüştür. Yazısının sonunda ise *‘ilçede emniyetin erkeklerin kahvehane önüne çıkmasını kızlara laf attıkları gerekçesiyle yasakladığını, bu durumun topluma hakaret teşkil ettiği, bu durum karşısında halkın temsilcileri olan siyasetçilerin suskun kaldığı, bütün suçun motosikletli zibidilerde olduğunu’*⁸⁷ belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi, bu konu ile ilgili yaptığı değerlendirmede söz konusu yazının genel olarak bir soruna işaret eden ve siyaset, özel sektör ve kamu kurumları arasındaki ilişkileri eleştiren belli kişileri hedef almayan genel nitelikli bir değer yargısını ifade ettiği sonucuna varmış⁸⁸ ve böyle hallerde hapis cezası tehdidinin gazetecileri kamusal meseleleri tartışmaktan caydırıcı bir rol oynayacağı ve oto-sansüre neden olabileceğine vurgu yaparak⁸⁹, ertelenen cezaların miktarı ve maruz kalınan ceza tehdidinin ağırlığı dikkate alındığında ifade ve basın özgürlüğüne yapılan müdahalenin ölçülü olduğunun söylenemeyeceğini, açıklanan nedenlerle, başlıklı köşe yazısı yönünden Anayasa’nın 26. ve 28. maddelerinde güvence altına alınan ifade ve basın özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi’nin bu sonuca ulaşırken, AİHM’nin çeşitli kararlarından yararlandığı görülmektedir.⁹⁰

Anayasa Mahkemesi’nin, basın özgürlüğü ile kişisel hakların korunması meselesinin gündeme geldiği bir başvuruda takdir yetkisini basın özgürlüğü lehine kullandığı bir diğer karar İlhan Cihaner karardır.⁹¹ Başvurucu İlhan Cihaner, uzun yıllardan beri ulusal düzeyde yayımlanmakta olan Yeni Şafak Gazetesi’nde hakkında çıkan haberler nedeniyle kişilik haklarına zarar verildiğini, olay sebebi ile başvurduğu hukuk yollarından sonuç alamadığını belirterek Anayasa’nın 17. maddesinin ihlal edildiğini ileri sürmektedir. Söz konusu karara konu olan yazı, Yeni Şafak Gazetesi’nin 19/2/2010 tarihli nüshasında, o ta-

⁸⁷ Anayasa Mahkemesi’nin Emin Aydın Başvurusu’na ilişkin kararı, parag. 82.

⁸⁸ Anayasa Mahkemesi’nin Emin Aydın Başvurusu’na ilişkin kararı, parag. 83.

⁸⁹ Anayasa Mahkemesi’nin Emin Aydın Başvurusu’na ilişkin kararı, parag. 87.

⁹⁰ Handyside/Birleşik Krallık, 7/12/1976, parag. 49, Jersild/Danimarka, 23/9/1994, parag. 31, Von Hannover/Almanya (no.2) 7/2/2012, Özgür Gündem/Türkiye, 16/3/2000, parag. 43, Axel Springer AG/ Almaya 7/2/2012.

⁹¹ İlhan Cihaner Kararı için bkz. <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/2deec20e-e2b8-43b6-80b4-8faf5fea1515?highlightText=ilhan%20cihaner&wordsOnly=False>

rihten önce Erzincan Cumhuriyet Başsavcısı olan başvurucu kastedilerek, “*Savcı Boğazına Kadar Batmış*” başlıklı yazıdır. Anayasa Mahkemesi, bu kararda, yargı mercilerinin ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü ile şeref ve itibara saygı hakkı arasında içtihadında ortaya koyduğu kriterlere uygun bir şekilde bir denge kurmaları gerektiğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi bir ulusal günlük gazetede yayınlanan haber veya yazıların olgular temelinde gelişen bir tartışmaya bir katkı sunup sunmadığı ve içeriğinin kamunun merakını giderme isteğinin ötesine geçip geçmediği sorularına cevap verilmesi gerektiğinin altını çizmiş, bu bağlamda bir haber veya yazının kamuyu bilgilendirme değeri ne kadar yüksek ise kişinin söz konusu haber veya makalenin yayımlanmasına o kadar çok boyun eğmesi gerekeceğini; yazının bilgilendirme değeri ne kadar düşükse, kişinin korunan çıkarına da o kadar çok üstünlük tanınması gerekeceği yönünde değerlendirmede bulunmuştur.⁹² Anayasa Mahkemesi, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü ile şeref ve itibara saygı hakkı arasında bir denge kurulurken, şu kriterlere bakılması gerektiğini ifade etmiştir: (a) Haberin kamu yararına katkısı, (b) hedef alınan kişinin ünlülük derecesi ve haber veya makalenin konusu, (c) ilgili kişinin önceki davranışı, (d) yayımın içeriği, şekli ve sonuçları, (e) haber veya makalenin yayınlanma şartları. Mahkeme belirlediği bu kriterler doğrultusunda, yazının Ergenekon ve diğer önemli davalarla ilgili olduğu, bu bağlamda “kamusal nitelikli bir tartışma” ile bağlantılı olduğu, başvurucunun “üst düzey bir kamu görevi olan Erzincan Cumhuriyet Başsavcısı” olması ve “gazete haberinden önce meydana gelen olaylarla birlikte daha da artan ve itiraz götürmeyen tanınmışlık derecesi”, “başvurucunun tutuklanmasına neden olan deliller ile gazete haberi arasında karşılaştırma istenmemiş olması”, “haberinde daha önce başka bir gazetede yer aldığı”, “haberinde görünür gerçeğe uygun olduğu” yönünde tespitlerde bulunmuş ve bu kriterler çerçevesinde, gazetenin ifade özgürlüğü lehine bir sonuca ulaşmıştır.

⁹² Anayasa Mahkemesi'nin burada AİHM'nin Von Hannover/Almanya Kararı'ndaki değerlendirmesini dikkate aldığı görülmektedir. Bu yönde bkz. Von Hannover/Almanya Davası,

Bu kısımda incelenecek olan son karar *Sinem Hun Kararı*'dir.⁹³ Bir internet haber sitesi, 6.11.2012 tarihli "*Siyonist uşakları yine teröre sarıldı*" başlıklı haberinde "*Kaos GL isimli sapkınların derneğinin de avukatlığını yürüten Ankara Barosu'na kayıtlı Sinem Hun, 'reklamda ırkçılık suçu işlendiğini' iddia ederek savcılığa başvurular*" cümlesini de içeren bir haber yapmıştır. Başvurucu, bu haberle kişilik haklarına saldırıda bulunulduğu ve kendisinin hedef gösterildiği, halkın kin ve düşmanlığa tahrik edildiği iddiasıyla Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurunda bulunmuş fakat konuyla ilgili kovuşturmayla yer olmadığına karar verilmiştir. Başvurucu verilen karara karşı Sincan 1. Ağır Ceza Mahkemesi'ne itirazda bulunmuş, Mahkeme itirazın reddine karar vermiştir. Bunun üzerine başvurucu kendisine 'sapkınların avukatı' ve cinsel yöneliminden dolayı bir gruba 'sapık' denmesinin eleştiri sınırlarını aştığını ileri sürerek, kişilik haklarına saldırıda bulunulduğu ve zedelenen hakları nedeniyle devletin etkili soruşturma yapmayarak failleri cezasız bıraktığı iddiasıyla bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, başvurusunun şikayetini inceleyen Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'nın kovuşturmayla yer olmadığına dair kararı ve Sincan 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin gerekçeli kararı incelendiğinde, söz konusu haberin içeriğini ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirdiklerinin anlaşıldığını, diğer yandan, haberde yer alan 'sapkın' ifadesinin doğrudan derneğe yöneltildiği, sapkın ifadesiyle başvurucu arasında doğrudan bir bağlantı kurulmadığını, haberde yalnızca "*Kamhi ve sapkınların derneğinin de avukatlığını yürüten Sinem Hun*" denilmek suretiyle başvurusunun derneğin ve Kamhi'nin avukatı olduğu olgusunun vurgulandığını belirttikten sonra haberin genel olarak basında yer alan ve kamuoyunu ilgilendiren bir tartışmaya yönelik olduğu, 'sapkınlar' ifadesinin toplumda yer alan belli bir kesimi ve derneği hedef almasına rağmen bu ifadeyle ilgili olarak hedef alınan dernek tarafından başvuruda bulunulmadığı, adli makamların bu ifadeye muhatap olarak kabul edilen derneğin avukatlığını yapan başvurucuya yönelik 'sapkınların avukatı' şeklindeki sözlerin ceza muhakemesi yoluyla cezalandırmayı gerektirecek belli bir tahkir ve aşağılama eşiğini geçmediği yönündeki değerlendirmesinde bariz takdir hatası veya açık keyfilik bulunmadığı, başvurucu yönün-

⁹³ Sinem Hun kararı için bkz. <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Bireysel-Karar/Content/aed46493-cef5-414e-982b-f4f721491437?highlightText=sinem%20hun&wordsOnly=False>

den nefret suçu veya nefret söylemi niteliği taşımadığı, demokratik bir toplumda bu ifadeye karşı mutlaka ceza muhakemesi yoluyla bir yaptırım uygulanmasını gerektiren toplumsal bir ihtiyaç olmadığı ve adli makamlarca çatışan değerler arasında kurulan dengenin adil olmadığının söylenemeyeceği değerlendirmesinde bulunmuş, adli makamların değerlendirmesinin başvurusunun şeref ve itibara saygı hakkı ile diğer tarafın ifade ve basın hürriyeti arasındaki dengeyi başvuru aleyhine katlanılamaz şekilde bozduğunun kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Açıklanan gerekçelerle, başvurusunun Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan şeref ve itibara saygı hakkının ihlal edilmediğine karar verilmesi gerekir demıştır.⁹⁴ Bu kararda dikkat çeken husus, Osman Alifeyyaz Paksüt'ün de karşı oyunda belirttiği gibi LGBT bireyler için kullanılan '*sapkın*' söyleminin objektif olarak bir nefret söylemi olduğunun göz ardı edilmiş olmasıdır. Zira, başvuru da alelade bir suçluyu savunduğu için değil, aksine nefret söylemine muhatap olan bir grubun avukatı olduğu için hakaret içerikli ifadelerin hedefi olmuştur. Tüm bu hususlar dikkate alındığında, söz konusu olaya, Mahkeme'nin sıradan bir hakaret davasından daha farklı bir bakış açısıyla yaklaşması gerektiği ileri sürülebilir. Bu konuda, AİHM'nin *Vejdeland v. İsveç* davası önem taşımaktadır. Söz konusu davada AİHM, bir okulda homoseksüellere karşı nefret söylemi içeren bazı bildirimleri dağıtan kişilerin çeşitli hapis ve para cezalarına çarptırılmasında Sözleşme'ye aykırılık bulmamıştır.⁹⁵

Gözetepe, bireysel başvuru hakkının kabul edilmesiyle birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin karar içeriklerinde belirgin bir değişikliğin gözlendiğini ifade etmekte, diğer yandan Mahkeme'nin henüz özgün bir temel hak öğretisi geliştiremediğinin de altını çizmektedir. Gözetepe'ye göre: "*Norm denetimi davalarında daha çok değişmez ilkeler ekseninde kararlar veren Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru kararlarında Anayasa'nın temel hak ve özgürlükler kataloğunu, AİHS ve Protokoller ışığında incelemeye başlamıştır. Ancak bu yapılırken, Mahkeme'nin özgün bir temel hak öğretisi*

⁹⁴ Anayasa Mahkemesi'nin Sinem Hun Başvurusuna ilişkin kararı, parag. 60, 61.

⁹⁵ *Vejdeland v. İsveç Davası*,

geliştirdiğini söylemek mümkün değildir. Anayasa Mahkemesi daha çok Avrupa Konseyi üyesi devletlerin en küçük ortak bölüni olarak AİHM içtihatlarına odaklanmakta ve bunu yaparken de daha fazla koruma sağlayan Türk hukuk mevzuatını öne çıkartmayı, AİHM içtihadından daha fazla koruma sağlayabilecek bir yorumu hayata geçirme yolunu tercih eder görünmemektedir.”⁹⁶

V. Basın Özgürlüğü Önünde Bir Engel: Tekelleşme

Demokratik bir sistemde kamu gücünü elinde bulunduranların yetkilerini hukuki sınırlar içinde kullanmak açısından basın ve kamuoyu denetimi en az idari ve yargısal denetim kadar etkili bir rol oynamakta ve önem taşımaktadır. Halk adına kamunun gözcülüğü işlevini gören basının işlevini yerine getirebilmesi özgür olmasına bağlı olduğundan, basın özgürlüğü herkes için geçerli ve yaşamsal bir özgürlük olarak görülmektedir.⁹⁷ Tekelleşme olgusunun basın özgürlüğü önünde bir engel addedilmesinin en önemli nedeni, basın organlarının bir veya birkaç gücün elinde toplanmasına yönelik tehlikedir. Basın özgürlüğü, bireyin mümkün olduğu kadar geniş ve çeşitli bilgilerle karşılaşabilmesini ve bilgilerin objektif olarak kendisine sunulabilmesini gerektirir.⁹⁸ Oysa basında tekelleşme, tek yönlü haber dolaşımı yoluyla yığınların gerçek dışı şartlanmasına yol açan, çok yönlü bilgi dolaşımını engelleyen bir etkendir.⁹⁹ Basının kitleleri etkileme gücünü bilen yöneticiler ya da yönetici adayları tarihin her döneminde iktidara gelmek ve iktidarlarını sürdürebilmek amacıyla iletişim kanallarını denetimlerinde tutmuşlar, basını denetlemek için lisans (ön izin) ve sansür (ön denetim) gibi mekanizmalara başvurarak yandaş yaratmanın ve yandaşlarını örgütlemenin yollarını aramışlardır.¹⁰⁰ Siyasal iktidarların basını denetlemek için başvurdukları yolların yalnızca doğrudan yasaklama ya da baskı altında tutmakla, yani

⁹⁶ Ece Göztepe, “Alman Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında, Türk Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuru Kararlarının Değerlendirilmesi”, http://www.kamuhukukculari.org/upload/dosyalar/Ece_GyoZTEPE222.pdf, s. 32.

⁹⁷ AYM, E. 1997/19, K.1997/66, K.T. 23.10.1997.

⁹⁸ Sulhi Dönmezer, Basın ve Hukuku, İstanbul, 1976, s. 105.

⁹⁹ Çetin Özek, Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına, Alfa Yayınları, İstanbul, 1. Baskı, 1999, s. 549.

¹⁰⁰ Ruhdan Uzun, “Medya-Siyaset İlişkileri: Türkiye’de Savunucu Gazetecilik Olgusunun İncelenmesi”, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı 39, 2014, s.130.

siyaset ve hukuk alanları ile sınırlı olmadığı, basın bir ticari işletme olarak siyasal iktidarların mali ve ekonomik baskılarına da açık olduğu, hatta siyasal iktidarların ödüllendirme yöntemini de bir denetim mekanizması olarak kullandıkları ileri sürülmektedir.¹⁰¹ İktidarların sansürden, pul vergisine, matbaa araçları ve kağıt üzerindeki gümrük vergilerinden müsadereye kadar basını denetim altında tutacak her türlü ekonomik ve siyasi aracı kullanarak yandaş bir basın yaratmaya çalıştıkları ifade edilmektedir.¹⁰² Basın özgürlüğünü kısıtlayan uygulamalardan biri de yayın yasaklarıdır.¹⁰³ İktidarlar yalnızca medyanın içinde işlev gördüğü yasal çerçeveyi daraltarak basın özgürlüğünü kısıtlamakla yetinmeyip; basının haber içeriğinde fiili olarak da denetim uygulayabilmektedirler. Hükümetin hoşuna gitmeyen haberler yapan gazetecilerin işine son verilmesinin istenmesi¹⁰⁴ ya da hükümet yanlısı yazar ya da gazetecilerin medyada haber içeriğini belirleyen yönetici konumuna getirilmesine aracılık etmesi bu uygulamalar arasında gösterilmektedir.¹⁰⁵

Basın özgürlüğü konusunda Herman ve Chomsky'nin "*Demokratik öğretiye göre, medya bağımsızdır ve kendini gerçeği bulmaya ve herkese duyurmaya adanmıştır. Buna karşılık, eğer güçlü kesimler, halkın neyi seyredip*

¹⁰¹ Raşit Kaya, İktidar Yumağı: Medya-Sermaye-Devlet, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.

¹⁰² Uzun, *age.*, s. 137.

¹⁰³ Dönemin Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'ın, Temmuz 2014'te CHP Genel Başkan Yardımcısı Sezgin Tanrıkulu'nun soru önermesine verdiği yanıtta, mahkemelerce 2010'da 4, 2011'de 36, 2012'de 43, 2013'te 42 ve 2014 yılının ilk altı aylık döneminde 24 olmak üzere toplam 149 yayın yasağı kararı alındığını açıkladığı ve Deniz Feneri Davası, Musa Anter Davası'ndaki JİTEM listesi, şike soruşturması, Reyhanlı patlamaları, yolsuzluk soruşturmasının ikinci dalgası, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın çalışma ofisindeki dinleme cihazlarına ilişkin soruşturma, MİT'e ait olduğu öne sürülen TIR'lara ilişkin soruşturma, Bingöl suikastı, Yüksekova'da üç askerin öldürülmesi, Dışişleri Bakanlığı'ndaki toplantının ses kayıtları, Uludere olayı, Aktütün saldırısı dahil birçok dava ve soruşturmaya gündemde oldukları dönemde yayın yasakları getirildiği ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. Sinan Onuş, "10 Soruda Yayın Yasakları", erişim tarihi 22..6.2015, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/11/141127_yayin_yasaklari

¹⁰⁴ Yakın bir tarihte ülkemizde bazı gazetecilerin Gezi Parkı protestocularının taleplerine sempatiyle yaklaşan haberleri nedeniyle istifaya zorlanmaları ve işten çıkarılmaları basın üzerindeki baskıcı uygulamaların tipik bir örneği olarak gösterilmektedir. Bu yönde bkz. Ruhdan Uzun, "Medya-Siyaset İlişkileri: Türkiye'de Savunucu Gazetecilik Olgusunun İncelenmesi", *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı 39, 2014, s.138.

¹⁰⁵ Uzun, *age.*, s. 139.

*dinleyeceğine ve düşüneneğine karar verebiliyor ve düzenli propoganda kampanyalarıyla kamuoyunu 'sevk ve idare' edebiliyorsa, sistemin işleyişine ilişkin standart görüş (basının özgür olduğu görüşü) gerçeklikle hiç bağdaşmıyor demektir."*¹⁰⁶ biçimindeki değerlendirmesi oldukça çarpıcıdır. Çağdaş demokratik rejimlerde basın özgürlüğünün gerçekleşebilmesi için, devletin tamamen tarafsız kalması yeterli görülmemekte, ondan aynı zamanda aktif önlemler alması da beklenmektedir.¹⁰⁷ Anayasa'nın 28/2 maddesi gereği, devletin basın özgürlüğü karşısında fiili bir engel olan tekelleşme konusunda tedbirler almak, düzenlemeler yapmak yükümlülüğü bulunmaktadır.¹⁰⁸ Anayasa Mahkemesi bir kararında "Basın özgürlüğü, kamu güçleri karşısında olduğu kadar özel güçlere karşı da korunmalıdır. Bu bağlamda, medya tekelinin oluşmasına karşı gerçek sınırlamalar koymak, medyanın çoğulculuğunu koruyucu önlemler almak Devlet'e düşen bir ödevdir. Bağımsız ve yansız yayıncılığın sürdürülebilmesi için alınacak önlemler de bu ödev kapsamındadır.

Sosyal görevini yerine getirebilmesi için basın özgürlüğü ile donatılan medyanın sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gereklidir. Tekelleşerek, sorumluluk bilincinden uzaklaşacak bir medya, her sorumsuz güç gibi er geç amacından sapabilecek ve toplum yaşamını, ulusal güvenliği tehlikeye sokan bir güç durumuna gelebilecektir. Bunu önlemek de Devlet'in görevidir." biçimindeki değerlendirmesiyle bu tekelleşmenin yaratabileceği tehlikeye değinirken¹⁰⁹, başka bir kararında devletin basın özgürlüğüne ilişkin tedbirleri alma yükümlülüğünün altını çizmektedir: "...Basın, geniş haber alma ve iletişim sistemleri, ileri baskı teknikleri, yaygın ve hızlı dağıtım ağı ile büyük bir alanda ve bütünlük içinde faaliyet göstermektedir. Böyle bir faaliyet ise, önemli bir mali ve ekonomik kaynak ihtiyacını yaratmaktadır. Bu

¹⁰⁶ Edward S. Herman & Noam Chomsky, Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir, Minerya Yayınları, İstanbul, 1999, s. 9-10.

¹⁰⁷ Türkan Yalçın Sancar, Türklüğü, Cumhuriyeti, Meclisi, Hükümeti, Adliyeyi, Bakanlıkları, Devletten Askeri ve Emniyet Muhafaza Kuvvetlerini Alenen Tahkir ve Tezyif Suçları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2. Basım, 2006, s. 198.

¹⁰⁸ Anayasa Mahkemesi, TRT Kurumu'na ilişkin verici tesislerinin PTT Yönetimi'ne devriyle ilgili 3517 sayılı Yasa'nın iptali istemiyle açılan dava sonunda verdiği kararında, radyo ve televizyon yayıncılığında tekelleşmenin önlenmesinin büyük önem taşıdığını, tekelleşmenin önlenmesinin amacının, bağımsız ve yansız yayıncılığı sağlamak olduğunu, bağımsız ve yansız yayıncılığın eşitlikçi, dengeli, doğru ve çoğulcu yayın anlayışının, dolayısıyla kamu hizmeti niteliğinin olmazsa olmaz koşulu olduğunu belirtmektedir. Bu yönde bkz. E.1989/9, K.1990/8, K.T. 18.05.1990.

¹⁰⁹ AYM, E. 2002/100, K. 2004/109, K.T. 21.9.2004.

sektöre girebilmenin kolaylaştırılması ve rekabet ortamının yaratılması basın özgürlüğünü sağlamanın temel koşullarındandır. İhtiyaçları karşılamak ve koşulları gerçekleştirmek kanun koyucunun görevleri arasındadır.”¹¹⁰

Devletin pozitif yükümlülüğü konusunda AIHM'nin Özgür Gündem / Türkiye Kararı da önem arz etmektedir. Söz konusu kararda Yüksek Mahkeme, “Demokrasinin işleminin ön şartlarından biri olan ifade özgürlüğünün etkin bir şekilde kullanılması, sadece devletin müdahale etmeme görevine dayanmamaktadır; bireyler arasındaki ilişkilerde bile koruma tedbirleri almayı gerektirebilmektedir. Pozitif bir sorumluluğun var olup olmadığına karar verirken, Sözleşmeyle toplumun genel çıkarı ve bireyin çıkarı arasında ulaşılmaya çalışılan dengeye önem verilmelidir. Bu sorumluluk kaçınılmaz olarak sözleşmecî devletlerde var olan farklı durumlara, modern toplumların idare edilmesiyle ilgili zorluklara, öncelikler ve kaynaklar hakkındaki seçimlere bağlı olarak değişiklik gösterecektir. Böyle bir sorumluluk yetkililer için imkansız veya adil olmayan bir yük oluşturduğu şeklinde yorumlanmamalıdır.” değerlendirmesinde bulunmaktadır.¹¹¹

VI. Sonuç

Demokrasinin temel unsurlarından biri olarak kabul edilen basın, günümüzde kamuoyu üzerinde sahip olduğu etki ve öneme paralel olarak yasama, yürütme ve yargının yanında, “Dördüncü Erk” olarak adlandırılmaktadır.¹¹² Basının temel rolü, devleti denetleyen bir kamu gözcüsü olmasıdır; böylece devlet iktidarının uygulanmasındaki kötü uygulamalar gözler önüne serilebilmektedir. Bağımsızlığını koruyan basın, hem haber, düşünce ve bilgileri yorumlayarak ve değerlendire-

¹¹⁰ AYM, E. 1997/19, K. 1997/66, K.T. 23.10.1997.

¹¹¹ Özgür Gündem/Türkiye Davası, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22ozgur%20g%FCndem%20turkey%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-58508%22}}>, parag. 43.

¹¹² Thomas Carlyle'a göre, ilk olarak İngiliz parlamenter Edmund Burke 18. yüzyılın sonlarında parlamentodaki basın balkonu için dördüncü güç terimini kullanmıştır. Bu yönde bkz. Mark Hampton, “The Fourth Estate Ideal in Journalism History”, The Routledge Companion to News and Journalism, ed. Stuart Allan, New York: Routledge, 2009, s. 3-4.

O dönemlerden itibaren de resmi siyasal yapı ne olursa olsun, “dördüncü güç” kavramı, basının resmi bir nitelik taşımayan rolünün sahip olduğu siyasal gücü anlatmak için kullanılmıştır.

rek kamuoyunun oluşmasında etkili olacak, hem de siyasal iktidarı sürekli gözetleyerek ve eleştirerek özgürlükleri koruma altına alacaktır.

Anayasa Mahkemesi'nin basın özgürlüğünün demokrasi için önemini vurguladığı değerlendirmesi dikkate değerdir. Mahkeme'ye göre: *"Basın özgürlüğü düşüncenin iletilmesini ve dolaşımını gerçekleştirerek bireyin ve toplumun bilgilenmesini sağlar. Çoğunluğa muhalif olanlar da dahil olmak üzere düşüncelerin her türlü araçla açıklanabilmesi, açıklanan düşünceye paydaş sağlanabilmesi, düşünceyi gerçekleştirme konusunda ilgililerin ikna edilebilmesi çoğulcu demokratik düzenin gereklerindedir. Bu itibarla düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ile basın özgürlüğü demokrasinin işleyişi için yaşamsal önemdedir..... Demokratik bir sistemde, devletin eylem ve işlemlerinin, adli ve idari yetkililerin olduğu kadar, basının ve aynı zamanda kamuoyunun da denetimi altında bulunması gerekmektedir. Yazılı, işitsel veya görsel basın kamu gücünü kullanan organların siyasi kararlarını, eylemlerini ve ihmallerini sıkı bir denetime tabi tutarak ve vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını kolaylaştırarak demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlenmesini ve bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerini güvence altına almaktadır."*¹¹³

Basının görevini özgürce yerine getirmesi "kamu yararı" kavramının hayata geçirilmesi ile doğru orantılıdır. Bu özgürlük önündeki her türlü engel, kamu yararının gerçekleştirilmesini de engelleyecektir. Ülkelerin basın özgürlüğünü inceleyen Freedom House'un 2014 tarihli raporunda yer alan Türkiye'ye ilişkin değerlendirme oldukça çarpıcıdır. Söz konusu raporda Türkiye'nin son 15 yıldır ilk kez "kısmen özgür ülkeler" kategorisinden "özgür olmayan ülkeler" kategorisine düştüğü gözlemlenmektedir.¹¹⁴ Bu istatistiksel sonucu etkileyen en olumsuz gelişmenin ülkemizde özellikle 2013 yılı sonunda çok sayıda gazetecinin tutuklanması olduğu ileri sürülebilir.¹¹⁵ Gazetecileri Koruma Komitesi'nin "2013 yılında hapiste olan gazeteciler" Raporu bu değerlendirmeyi doğrulamaktadır.¹¹⁶ Ülkemizde basın özgürlüğü

¹¹³ İlhan Cihaner Kararı, <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/2deec20e-e2b8-43b6-80b4-8faf5fea1515?wordsOnly=False>, paragraf 56, 57.

¹¹⁴ Karin Deutsch Karlekar & Jennifer Dunham, "Press Freedom in 2013: Media Freedom Hits Decade Low", Freedom of the Press 2014, https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/FOTP_2014.pdf, s.22-24

¹¹⁵ Reporters Without Borders, "RSF 2014 Dünya Basın Özgürlüğü Sıralaması" <http://rsf.org/index2014/tr-index2014.php>

¹¹⁶ Committee to Protect Journalists, "Turkish Press Face Arrests, Harassment" <https://www.cpj.org/turkey>

karşısındaki en önemli tehlikelerden biri de tekelleşmedir. Tekelleşme, tek yönlü haber dolaşımı yoluyla yığınların gerçekdışı şartlanmasına yol açan, çok yönlü bilgi dolaşımını engelleyen, çoğulculuğa karşı bir oluşumdur. Keane, özgür bir basının adeta sadık bir nöbetçi gibi sürprizlere engel olacağını ve yaklaşan tehlikeler konusunda uyarıda bulunacağını, seçilmiş temsilcileriyle birlikte hukuk düzeni içinde yaşayabilen akıl sahibi bireylerin doğal haklarına dayanarak, iyi hükümeti mümkün kılacağını ifade etmektedir.¹¹⁷ Anayasamızın 28/2 maddesi gereği, devletin basın özgürlüğü karşısında fiili bir engel olan tekelleşme konusunda tedbirler almak, düzenlemeler yapmak yükümlülüğü bulunmaktadır.

Anayasa'nın 148. maddesinde yapılan değişiklikle Anayasa Mahkemesi'nin görevleri arasına bireysel başvuruları karara bağlama görevinin dahil edilmesi üzerine, AİHM kararlarının önemi artmıştır. AİHM'nin basın özgürlüğüne ilişkin kararları incelendiğinde, esas olarak sınırlama sebeplerini dar yorumladığı görülmektedir. Bu doğrultuda, Anayasa Mahkemesi'nin de gerek önüne gelen bireysel başvuruları karara bağlarken ve gerekse anayasaya uygunluk denetimi yaparken basın özgürlüğünden yana bir tutum sergilemesi hem anayasa yargısının kuruluş amacı, hem meşruiyetinin kaynağı olan temel hak ve özgürlüklerin korunması ve hem de basın özgürlüğünün kural, sınırlandırmanın ise istisna olduğu anlayışını benimseyen AİHM'nin basın özgürlüğüne ilişkin yaklaşımı açısından daha uygun olacaktır.

Son söz olarak, 1982 Anayasası'nın basın özgürlüğünün sınırlandırılmasında uygulanacak olan 26. ve 27. maddelerinin kanun koyucuya birtakım muğlak kavramlarla çok geniş bir sınırlandırma yetkisi vermekte olduğu dikkate alındığında, yargıçların önlerine gelen uyuşmazlıklarda sınırlamaya ilişkin hükümleri dar yorumlayarak, basın özgürlüğü lehinde bir yaklaşım sergilemesi ile söz konusu anayasal düzenlemelerin olumsuz etkisinin önemli ölçüde azalacağı ileri sürülebilir. Bu görüşü, Aliefendioğlu'nun "İyi yargıç varsa, kötü kanun yoktur"¹¹⁸ sözü en iyi biçimde özetlemektedir.

// www.cpj.org/europe/turkey
¹¹⁷ John Keane, Medya ve Demokrasi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 92.
¹¹⁸ Yılmaz Aliefendioğlu, Anayasa Yargısı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1997, s. 239.

Kaynakça

- Aliefendioğlu Yılmaz, *Anayasa Yargısı*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1997.
- Baykan Metin, *Avrupa İnsan Hakları Kararlarında Basın Özgürlüğü*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.
- Bıçak Vahit, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü*, LDT Yayınları, Ankara, 2002.
- Bozkurt Enver & Dost Süleyman, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü ve Türkiye", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2002, Cilt: 7, Sayı: 1.
- Bulut Nihat, "Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak", *AÜHFD*, Cilt IV, Sayı 1-2, 2000.
- Çankaya Özden & Yamaner Melike Batur, *Kitle İletişim Özgürlüğü*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.
- Çeçen Anıl, *İnsan Hakları*, Savaş Yayınevi, Ankara, 3. Baskı, 2000.
- Doğru Osman, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İctihatları*, Legal Yayıncılık, İstanbul, Cilt 1, 2004.
- Dönmezer Sulhi, *Basın ve Hukuku*, İstanbul, 1976.
- Erdoğan Mustafa, "Demokratik Toplumda İfade Özgürlüğü: Özgürlükçü Bir Perspektif", *Liberal Düşünce Dergisi*, 2001, Yıl: 6, Sayı: 24.
- Gedik Ömer, *Türk Yargı Kararları Çerçevesinde Türkiye'de Kitle İletişim Özgürlüğü*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Gemalmaz Burak, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önünde Prenses Caroline Paparazzilere Karşı", *Özel Yaşam, Medya ve Ceza Hukuku* (ed. Yener Ünver), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.
- Göztepe Ece, "Alman Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında, Türk Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararlarının Değerlendirilmesi", http://www.kamuhukukculari.org/upload/dosyalar/Ece_GyoZTEPE222.pdf
- Gözübüyük Şeref & Gölcüklü Feyyaz, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009.
- Hampton Mark, "The Fourth Estate Ideal in Journalism History", *The Routledge Companion to News and Journalism*, ed. Stuart Allan, New York: Routledge, 2009.
- Hakıyemez Yusuf Şevki, *Militer Demokrasi Anlayışı*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2000.
- Herman Edward S. & Chomsky Noam, *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*, Minerya Yayınları, İstanbul, 1999.
- İçel Kayıhan & Ünver Yener, *Kitle Haberleşme Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul, 7. Baskı 2007.
- Kaboğlu İbrahim, "Düşünce Özgürlüğü", *İnsan Hakları Al-manağı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1. Basım, 2000.
- Kapani Münci, *Kamu Hürriyetleri*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993.
- Kaya Raşit, *İktidar Yumağı: Medya-Sermaye-Devlet*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.

- Keane John, *Medya ve Demokrasi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010.
- Kılıçoğlu Ahmet, Şeref, Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Youyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.
- Özek Çetin, *Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1. Baskı, 1999.
- Özek Çetin, *Türk Basın Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2381, İstanbul, 1978.
- Özel Sibel, *Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004.
- Özkorkut Nevin Ünal, "Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2002, Cilt: 51, Sayı: 3.
- Öztan Bilge, *Şahsın Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 10. Baskı, 2001.
- Salihpaşaoğlu Yaşar, *Türkiye'de Basın Özgürlüğü*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007.
- Sancar Türkan Yalçın, *Türklüğü, Cumhuriyeti, Meclisi, Hükümeti, Adliyeyi, Bakanlıkları, Devletin Askeri ve Emniyet Muhafaza Kuvvetlerini Alenen Tahkir ve Tezyif Suçları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2. Basım, 2006.
- Sunay Reyhan, *Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları*, LDT Yayınları, Ankara, 2001.
- Sunay Reyhan, *1961- 1982 Anayasaları Döneminde Anayasa Mahkemesi'nin İfade Hürriyeti Konusundaki Yaklaşımı ve İlgili Karar Özetleri*, LDT Yayınları, Ankara, 2002.
- Şahin Kemal, *İnsan Hakları ve Özgürlük Boyutuyla İfade Özgürlüğü, Gerekçeleri ve Sınırları*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2009.
- Şirin Tolga, "Üçüncü Yılda Bir Bilanço: Türkiye Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Usulünün ve Kararlarının Değerlendirilmesi", http://www.kamuhukukculari.org/upload/dosyalar/Tolga_Airin_333_1.pdf
- Tanör Bülent, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, BDS Yayınları, İstanbul, 3. Basım, 1990.
- Touraine Alain, *Demokrasi Nedir?*, Çev. O. Kunal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 10. Baskı, 2005.
- Uzun Ruhdan, "Medya-Siyaset İlişkileri: Türkiye'de Savunucu Gazetecilik Olgusunun İncelenmesi", *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı 39, 2014.
- Üzeltürk Sultan, *1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Göre Özel Hayatın Gizliliği Hakkı*, Beta Yayınları, İstanbul, 2004.
- Zevkلیلer Aydın, Acabey M. Bekir & Gökyayla K. Emre, *Medeni Hukuk*, Seçkin Yayınları, Ankara, 6. Baskı, 2000.